

Öz

Bu makale, ODTÜ Endüstriyel Tasarım Bölümünün tarihsel gelişimini ve meslek ortamına katkısını dönemselsel olarak incelemektedir. Araştırma, Türkiye’de endüstriyel tasarım eğitiminin ve mesleğinin başlangıcını ve gelişimini etkileyen siyasi ve ekonomik etmenlere değinerek, bölümün eğitim yaklaşımının, müfredatının, düzenlediği etkinliklerin ve geliştirdiği pedagojik stratejilerin zaman içinde nasıl evrildiğini süreçteki eğitimcilerin katkılarına ve meslek ortamındaki değişimlere değinerek aktarmaktadır. Türkiye’de endüstriyel tasarım eğitiminin çoğul başlangıçları ve ODTÜ’de bu alanın 50 yılı aşan tarihi, etkinlik ve görüşme kayıtlarından, kurum içi belgelerden, alanyazından, devlet arşivlerinden ve gazete arşivlerinden yararlanarak temellendirilmiştir. Yazarlarının bölümün tarihine önemli oranda tanıklık etmiş olmalarından dolayı bu çalışma, etnoğrafik bir anlatı niteliği de taşımaktadır.

Makale, Türkiye’de endüstriyel tasarım eğitiminin “Akademi,” “Tatbiki” ve “Ortadoğu” ekolleri olmak üzere üç ekole dayandığını öne sürmekte; ODTÜ Endüstriyel Tasarım Bölümünü — İstanbul’da gelişen *Akademi ve Tatbiki ekollerinden* farklı olarak— Cumhuriyetin başkenti Ankara’da 1956’da kurulan bir yerleşke üniversitesinin özgün kurumsal kültürü içinde *Ortadoğu ekolünün* yaratıcısı olarak konumlandığını aktarmaktadır. Türkiye’nin modernleşme hedeflerinde varlık bulan endüstriyel tasarım eğitimi, yenilikçi bir yaklaşım ile kurulan ODTÜ’de uygun bir gelişme ortamı bulmuş; bölüm, ODTÜ’nün temel aldığı eleştirel düşünme yaklaşımına dayanarak yol almıştır. Bölüm, kuruluş yıllarında öncü çekirdek kadrosuyla yepyeni bir mesleğin eğitimini farklı uzmanlıkları bir araya getirerek kurgulamaya odaklanırken, ilerleyen yıllarda, yeni mezun akademisyen kuşakların katılmasıyla bir araştırma kültürü oluşturmuş, düzenlediği yerel ve uluslararası etkinlikler ile alanı yönlendirmiş, endüstri ile yaptığı giderek artan iş birlikleri sayesinde meslek ortamından sürekli geri bildirim alarak eğitim yaklaşımını ve yöntemlerini geliştirmiştir. Bölümün akademik altyapısı, yurtdışında akademik deneyim kazanarak dönen öğretim üyelerinin uzmanlıklarının mevcut eğitim pratikleriyle ve araştırma konularıyla harmanlanması yoluyla sürekli güncellenmiştir. Bölüm üyeleri, 1980’li yıllardan itibaren meslek ortamına yön veren birçok oluşumda ve etkinlikte lider rol oynamıştır.

Anahtar Kelimeler: Tasarım eğitimi, tasarım tarihi, Türkiye’de endüstriyel tasarım, Orta Doğu Teknik Üniversitesi.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi ve Endüstriyel Tasarım Eğitiminde “Ortadoğu” Ekolü: Yerele ve Dışarıya Sınırdışı Bir Türkiye Modernleşmesi Örneği

 Gülay Hasdoğan

Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Endüstriyel Tasarım Bölümü, Ankara, Türkiye

 Fatma Korkut

Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Endüstriyel Tasarım Bölümü, Ankara, Türkiye

 Naz A.G.Z. Börekçi

Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Endüstriyel Tasarım Bölümü, Ankara, Türkiye

Başvuru tarihi/Received: 30.11.2021, Kabul tarihi/Final Acceptance: 27.12.2021

Extended Abstract

This article periodically investigates the historical development of industrial design education at Middle East Technical University (METU) and the contribution of the Department of Industrial Design to the professional context. The study also briefly reviews the political and economic factors affecting the beginning and development of industrial design education and profession in Turkey. The article explains how the department’s educational approach, curriculum, activities, and the pedagogical strategies it has developed in doing all these have evolved over time, by acknowledging the contributions of the educators in the process, and mentioning the factors affecting the professional milieu. The multiple beginnings of industrial design education in Turkey and more than 50 years of history of this field at METU are traced based on event records made in various years, interviews, internal documents, literature, state archives and newspaper archives. Since the authors themselves have witnessed the history of the department to a great extent, this study also carries the characteristics of an autoethnographic narrative.

The article argues that industrial design education in Turkey is based on three ecoles, which are the “Academy,” the “Applied-Arts,” and the “Middle-East”; unlike the Academy and the Applied-Arts ecoles that have developed in İstanbul, METU Department of Industrial Design has been positioned as the generator of the Middle-East ecole within the distinctive institutional culture of METU, established in Ankara, the capital of the Republic, in 1956 as an international campus university with education in English. Since industrial design education found its raison d’être within the modernization mission of Turkey, METU, a university founded with an innovative approach, has provided a fertile ground for industrial design education, and the department has proceeded by leaning on the critical thinking approach that METU considers as essential. In the early years, the department developed a unique educational approach and curriculum in a gradually evolving structure, with its teaching staff coming from diverse backgrounds, by including the student as an actor in the process. METU’s non-hierarchical, egalitarian approach to governance has also been evident in the department. The younger generations who joined the department had the opportunity to develop themselves rapidly due to having equal responsibility and right to speak about educational matters. The founders, the first-generation core staff, handed over their administrative positions to the younger generation in a relatively early period, in the 1990s.

During its foundation years, with its leading core staff, the department focused on structuring the education of a brand-new profession within the university system by bringing together different specializations. In the following years, the department created a research culture with the inclusion of the newly graduated academic generation as staff members, influenced the professional context by organizing local and international activities, and developed its educational approach and methods by getting continuous feedback from the field through its increasing collaborations with the industry. One of the major sources of the department for collaboration is its graduates. Having important roles in various sectors, the graduates bring their collaboration proposals to the department in graduation or term projects. Also, the graduates who have achieved international recognition abroad, working in global companies, or successfully running their own design consultancies, continue to carry the department’s domestic influence abroad.

The academic infrastructure of the department is continuously updated by the expertise of faculty members who have done doctoral or post-doctoral research abroad. The department guides the academic agenda in its field with the national and international events it organizes such as Design, Industry and Turkey International Symposium (1994), Design & Emotion Conference (2004), DRS Learn X Design Conference (2019) and the National Design Research Conference (UTAK) series (since 2014). Since the 1980s, members of the department have played leading roles in many initiatives and activities that impacted the professional context, such as the establishment of Industrial Designers’ Society of Turkey (ETMK) (1988); the development of Design Turkey Industrial Design Awards (2008), and the establishment of Industrial Designers’ Commission to define professional rights and standards of industrial designers within the Chamber of Architects (2016).

Keywords: Design education, design history, industrial design in Turkey, Middle East Technical University.

1. Giriş

Bu makale, ODTÜ Endüstriyel Tasarım Bölümünün tarihçesini kuruluş öncesinden başlayarak dönemsel olarak ele almaktadır. Türkiye’de endüstriyel tasarım eğitiminin çoğul başlangıçları ve ODTÜ’de bu alanın 50 yılı aşan tarihi, çeşitli yıllarda yapılmış etkinlik kayıtlarından, mülakatlardan, kurum içi belgelerden, alanyazından, devlet arşivlerinden ve gazete arşivlerinden yararlanarak temellendirilmiştir. Yazarlarının bölümün tarihine önemli oranda tanıklık etmiş olmalarından dolayı bu çalışma, otoetnografik bir anlatı niteliği de taşımaktadır. Makale, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde incelemenin kuramsal çerçevesini oluşturmak üzere Türkiye’de endüstriyel tasarım eğitiminin çoğul başlangıçlarını belirleyen *Tatbiki*, *Akademi* ve *Ortadoğu* ekolleri tanımlanmıştır. İkinci bölümde, bu ekollerin varlık bulduğu altı okula ilişkin tarihsel olgular serimlenmiş; makalenin konusunu oluşturan *Ortadoğu ekolü*, ODTÜ’de endüstriyel tasarım eğitiminin başlangıcı ve gelişimi, *Ortadoğu ekolünü* karakterize eden nitelikler çerçevesinde ayrıntılı olarak anlatılmıştır. Makalenin sonuç bölümü endüstriyel tasarım eğitiminin ve mesleğinin gelişiminde *Ortadoğu ekolünün* etkisini tartışmaktadır.

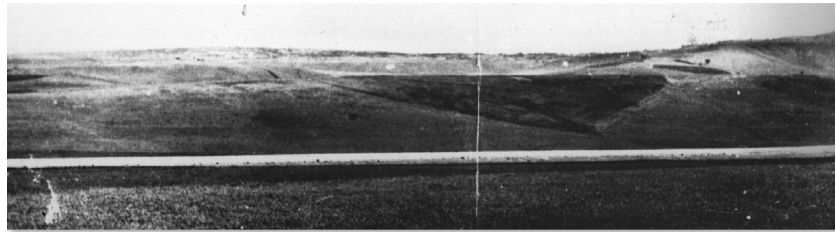
1. Türkiye’de Endüstriyel Tasarım Eğitimi: Üç Ekol, Üç Okul?

Türkiye’de endüstriyel tasarım eğitiminin üç ekole dayandığını iddia edebiliriz: “Akademi” ekolü, “Tatbiki” ekolü ve “Ortadoğu” ekolü. 19. yüzyılın sonunda Osmanlı’nın başkentinde ağırlıklı olarak Fransız *Beaux-Arts* eğitim anlayışıyla biçimlenen *Akademi ekolü* ile İkinci Dünya Savaşı sonrası Cumhuriyet Türkiye’sinde Alman Bauhaus eğitim yaklaşımıyla gelişen *Tatbiki ekolü* önemli farklılıklar gösterse de (Zumhof, 2020), hem kültürel ve iktisadi sermaye açısından İstanbul gibi zengin bir coğrafyayı paylaşmalarından, hem mimarlıktan ziyade mobilya-içmimarlıktan ve uygulamalı sanatlardan beslenmelerinden, hem de erken bir dönemde *Tatbiki ekolünden* bir başka kurumun Akademi bünyesine katılmasından sonra birbirleriyle rekabet etmenin yanı sıra etkileşerek

yakınlaşmalarından dolayı benzerlikleri de olan ekollerdir.

Ortadoğu ekolü, gerek içinde yer aldığı toplumsal ve fiziki coğrafya açısından gerekse yaslandığı düşünce geleneği açısından İstanbul’daki okullardan oldukça farklıdır. *Ortadoğu ekolü*, *Tatbiki ekolü* ile aynı dönemde Cumhuriyet Türkiye’sinin başkenti Ankara’da, Kuzey Amerika üniversite sistemine uygun olarak kurulan —yalnızca yerel öğrenci nüfusuna değil— bölgesel öğrenci nüfusuna da hitap eden, eğitim dili İngilizce olan, uluslararası bir üniversitenin parçasıdır. ODTÜ, Anadolu bozkırını dönüştürerek kendi yaşam çevresini yoktan kuran (Şekil 1), mekânsal değerler ve zihniyet açısından Türkiye modernleşmesinin en özgün ve iddialı örneklerinden bir tanesi haline gelen bir yerleşke üniversitesidir. ODTÜ, kuruluş belgelerinden de açıkça anlaşılacağı gibi yalnızca bir eğitim kurumu olarak kurgulanmamıştır; üniversite, modern bir toplum yaratma projesi olarak ele alınmıştır (Sargın ve Savaş, 2013). *Ortadoğu ekolü*, ODTÜ’nün oldukça eşitlikçi ve yatay, genç akademik personele güvenen ve inisiyatif veren yönetim kültüründen, kişiye özel kürsü sistemi değil kurumsal yapıyı önceleyen bölüm sistemi anlayışından şüphesiz etkilenmiştir. Benzer şekilde, *Ortadoğu ekolü*, ODTÜ Mimarlık Fakültesi ortamının “temel sanat” değil “temel tasarım,” “atölye” değil “stüdyo,” “tashih” değil “kritik” anlayışından da derinden etkilenmiştir. Bu açılardan bakıldığında

Şekil: 1
ODTÜ arazisi, 1961.

Ortadoğu ekolü ile *Akademi ekolü* arasındaki farklılıkların daha derin ve belirgin olduğu söylenebilir. *Ortadoğu ekolü*, Nazi Almanyası döneminde kıta Avrupa'sından Kuzey Amerika'ya ve Avustralya gibi uzak coğrafyalara göç eden Bauhaus akımından izler taşıması açısından *Tatbiki ekolü* ile kimi benzerlikler gösterir; öte yandan, Kuzey Amerika yerleşke üniversitesi ve eleştirel düşünme kültürü açısından bu ekolden farklılaşır.

Bu üç ekolün gerek tasarım eğitimi pedagojisi gerekse diğer düzeylerdeki benzerlikleri ve farklılıklarının çalışılması başlı başına bir araştırma konusudur; ancak içerik açısından sahici tartışmaların ve araştırmaların yapılabilmesi için öncelikle tarihsel olguların bilindiği ölçüde ve açıklıkla serimlenmesi gerekir. Bu çalışma *Ortadoğu ekolünün* 50 yılı aşan öyküsüne odaklandığından izleyen bölümlerde bu üç ekolün, üç değil altı okulda —Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu, İstanbul; Tatbiki Güzel Sanatlar Özel Yüksek Okulu, İstanbul; İzmir-Kıran Tatbiki Güzel Sanatlar Özel Yüksek Okulu; İDGSA Uygulamalı Endüstri Sanatları Yüksek Okulu; İDGSA Yüksek Dekoratif Sanatlar Bölümü İç Mimarlık ve Endüstri Tasarımı Kürsüsü; Orta Doğu Teknik Üniversitesi Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü— ne zaman ve nasıl varlık bulduğuna dair bilgiler genel hatlarıyla verilecektir.

2. Üç Ekol, Altı Okul

1950'li yıllar, Türkiye açısından hem ulusal hem de uluslararası ölçekte önemli gelişmelerin yaşandığı bir dönem olarak dikkat çeker. Soğuk savaş, Sovyet tehdidi altındaki Türkiye'yi askeri ve siyasi açıdan Batı Bloğuna ve ABD'ye daha da yakınlaştırarak Cumhuriyet Türkiye'sinin Batılılaşma ve sanayileşme yoluyla kalkınma stratejisinde belirleyici bir rol oynar. Türkiye, 1947 yılında Uluslararası Para Fonu'nun (*IMF, International Monetary Fund*) kurucu üyeleri arasında yer alır. Ulusal güvenlik kaygılarına çıkış arayan Türkiye, 1950 yılında Kore Savaşına katılır; 1952 yılında NATO'ya (*North Atlantic Treaty Organization, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü*) kabul edilir. Diğer yandan, Türki-

ye, İkinci Dünya Savaşının ardından tek partili dönemden çok partili döneme geçer; 1946 yılındaki milletvekili seçimlerinde Cumhuriyet Halk Partisi (*CHP*) karşısında varlık gösteren Demokrat Parti (*DP*), 1950 yılındaki seçimlerde iktidar olur. DP, 1954 ve 1957 seçimlerini de kazanarak 27 Mayıs 1960 askeri darbesine kadar iktidarda kalır. Türkiye, 1950'li yılların ikinci yarısında yükseköğretim alanında önemli bir atılım gerçekleştirir; Cumhuriyetin ilk üniversiteleri olan Ege Üniversitesi (*1955*), Karadeniz Teknik Üniversitesi (*1955*), Atatürk Üniversitesi (*1957*) ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi (*1959*) kurulur (*Kömürlü, 2019*).

1960 askeri darbesi sonrasında hazırlanan ve halk oylamasıyla kabul edilen 1961 Anayasası, Anayasa Mahkemesi, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları gibi birçok yeniliği de ülke gündemine sokar. Bu yıllar, Türkiye'de kırsal bölgelerden büyük kentlere göçün hızlandığı ve yükseköğrenime talebin de arttığı yıllardır. 1961 Anayasasının kabulünden sonra Millî Birlik Hükümeti döneminde gündeme gelen özel yüksek okul açma talebine Birinci Koalisyon Hükümeti döneminde izin verilir. 1964 yılına gelindiğinde 12 özel yüksel okul açılmıştır. 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu, İkinci Koalisyon Hükümeti döneminde kabul edilerek 18 Haziran 1965 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanır. Türkiye Özel Yüksek Öğretim Kurumları Derneğinin "Bildiri" başlığıyla kamuoyuna yaptığı duyuruya göre Aralık 1968'te özel yüksek okullarda okuyanların sayısı 45.000 civarındadır; bu öğrencilerin yüzde otuzu akşam öğretimine devam etmektedir (*Türkiye Özel Yüksek Öğretim Kurumları Derneği, 1968*). Özel yüksek okullar, dönemin öğrenci örgütleri, hukukçuları, sendikaları ve meslek örgütleri tarafından yoğun bir şekilde eleştirilir; Cumhuriyet Senatosu tarafından hazırlatılan rapor da bu okulların birçok açıdan beklenen niteliklere sahip olmadıkları yönündedir. Anayasaya aykırılık iddialarını değerlendiren Anayasa Mahkemesi, 1971 yılında 625 sayılı kanunun bazı maddelerini iptal eder; daha sonra yapılan düzenlemeyle tüm özel yüksek okullar devlet okullarına bağlanır. Devlet okullarına bağlanan bu özel yüksek okullardan bir

tanesi, hem *Tatbiki* hem de *Akademi ekolü* açısından özel bir öneme sahiptir.

2.1 *Tatbiki Ekolü*

Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu (TGSYO). 1950'lerin ikinci yarısında Türkiye'de uygulamalı sanatlar ve tasarım eğitimi açısından önemli bir gelişme yaşanır. Stuttgart Güzel Sanatlar Akademisi'nden Adolf G. Schneck, 1956 yılında İstanbul'da bir tatbiki güzel sanatlar okulu kurmak üzere uzman olarak göreve başlar. Tatbiki Güzel Sanatlar Okulu, 1957 yılı Ekim ayında Beşiktaş'ta, Dolmabahçe Sarayı Baltacılar Dairesi olarak bilinen binada öğretime başlar (*TGSYO, tahm. 1971*). Tatbiki, 1966 yılında "yüksek" unvanını alarak dört yıllık yüksek okul olur ve Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu adını alır. 15 Ağustos 1966 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanan İstanbul Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu Öğretim Yönetmeliğine göre okul, Mobilya-İçmimarlık, Dekoratif Resim, Grafik Sanatları, Seramik Sanatları ve Tekstil Sanatları Bölümlerinden oluşmaktadır. Bu bölümlerden mezun olanların unvanları da sırasıyla şöyledir: Mobilya-İçmimarlık Dekoratörü, Ressam Dekoratör, Grafikçi Dekoratör, Seramikçi Dekoratör ve Tekstilci Dekoratör. 1960'lı yılların ilk yarısında İTÜ Mimarlık Fakültesi II. Yapı Bilgisi Kürsüsünde asistan olarak görev yapan Doğan Hasol, 1966 yılında *Akademi* dergisinde yayımlanan ve başlığında endüstriyel tasarıma gönderme yapan ilk yazı olma niteliği taşıyan (*Korkut, 1998*) makalesinde, "endüstri dizaynı" alanında "yeni kurulan TGSYO'na büyük görevler düştüğünü" belirtir (*Hasol, 1966*). 1960'lı yıllarda endüstri tasarımı bölümü kurulması Tatbiki'nin gündemindedir. Okul bu amaçla 1965'ten itibaren bazı mezunlarını öğretim üyesi olarak yetiştirmek üzere Almanya'ya gönderir. 70'li yıllarda İç Mimarlık Bölümü, eğitimini biri "iç mimarlık" diğeri "mobilya ve ürün tasarımı" olmak üzere iki dala ayırarak bu yeni alanı geliştirmeye başlar. 70'li yılların sonuna doğru yurtdışında eğitim görenler dönerek program geliştirme çalışmalarına katılırlar (*Celbiş, 2006*). 12 Eylül 1980 askeri darbesi sonrası YÖK'ün kurulmasıyla tüm

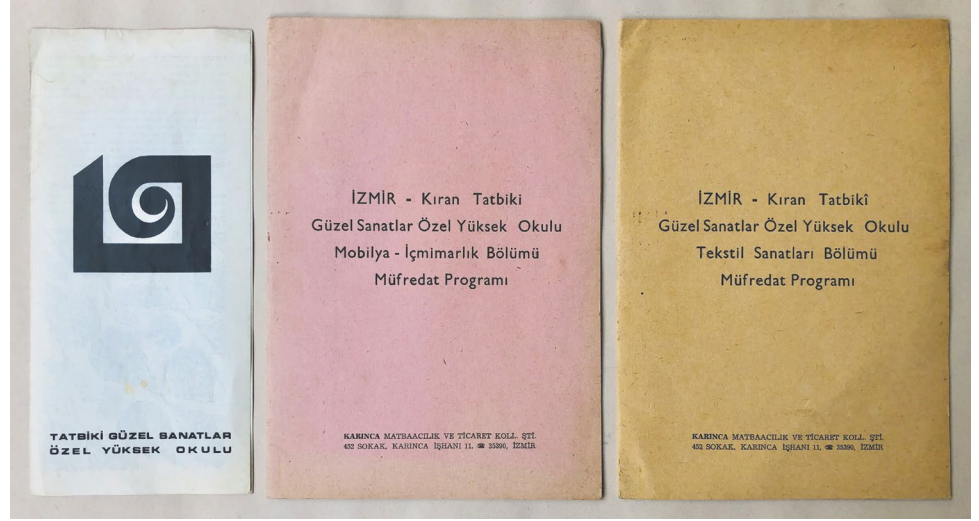
yükseköğretim kurumlarının üniversite çatısı altında birleştirilmesi amacıyla 1982 yılında TGSYO, yeni kurulan Marmara Üniversitesine (MÜ) bağlanır ve Güzel Sanatlar Fakültesi haline gelir. MÜ GSF Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü, Şermin Alyanak'ın öncülüğünde 1985 yılında ayrı bir birim olarak kurulur.

Tatbiki Güzel Sanatlar Özel Yüksek Okulu. Tasarım alanyazınında bugüne dek varlığı dahi teslim edilmemiş olan Tatbiki Güzel Sanatlar Özel Yüksek Okulu veya diğer adıyla "Tatbiki Özel", Millî Eğitim Bakanlığının 9 Mayıs 1968 gün ve 420.2784 sayılı emri ile açılış izni alır ve 1968 yılında öğrenci kaydına başlar (*Tatbiki Özel İstanbul (a), 1968*). "Tatbiki Özel" dönemin tüm diğer özel yüksek okulları gibi kapatılarak 1971 yılında İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisine bağlanır; 1972 yılında İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Uygulamalı Endüstri Sanatları Yüksek Okuluna (*UESYO*) dönüştürülür (*UESYO, 1972*).

"Nişantaş Emlak Caddesi 23/A İstanbul" adresinde öğretim yapan Tatbiki Özel, elimizdeki kısıtlı kaynaklara göre Tekstil Sanatları ve Mobilya-İçmimarlık Bölümünden oluşmaktadır (*Tatbiki Özel İstanbul (b), tahm. 1968*). Okulun gündüz öğretimi dört yıl, akşam öğretimi (*aynı öğretim programı için*) beş yıldır; gündüz programı için yıllık öğretim ücreti 5.500 lira, akşam programı içinse 3.300 liradır. Okul broşüründen edindiğimiz bilgiye göre Tatbiki Özel, "güzel sanatlar alanında artistik, teknik ve bilimsel öğretim ve eğitim veren, yeni buluşlar yapmaya ve bunları uygulamaya yetkili, endüstri ve el sanatlarımızın muhtaç olduğu yaratıcı ve yapıcı sanatçıları yetiştirmek amacıyla kurulmuş yüksek dereceli özel bir öğretim ve araştırma kurumudur" (*Şekil 2*); Mobilya-İçmimarlık Bölümünde, "binaların iç planları, kullanılacak eşyanın fayda ve güzel anlayışına uygun dizaynlarını çizen dizaynerler yetişir" (*Tatbiki Özel İstanbul (b), tahm. 1968*). Broşürde okulun, öğretim programları, ders saatleri, günlük öğretim süresi gibi konular açısından Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu ile benzer olduğu özellikle vurgulanmıştır.

Şekil: 2

Tatbiki Güzel Sanatlar Özel Yüksek Okulu broşürü (sol), tahm. 1968; İzmir-Kıran Tatbiki Güzel Sanatlar Özel Yüksek Okulu broşürleri (orta, sağ), 1969. Fatma Korkut arşivi.

İzmir-Kıran Tatbiki Güzel Sanatlar Özel Yüksek Okulu. İzmir Bergamalı bir iş insanı olan Cemal Kıran, Tatbiki Güzel Sanatlar Özel Yüksek Okulunu yalnızca İstanbul'da değil İzmir'de de açar. İzmir-Kıran Tatbiki Güzel Sanatlar Özel Yüksek Okuluna dair iki broşür, gazete ilanları ve İzmir-Kıran Tatbiki Güzel Sanatlar Özel Yüksek Okulu Yönetmeliği, İzmir'deki okulun 1969 yılında faal olduğunu göstermektedir (*Tatbiki Özel İzmir (a), Tatbiki Özel İzmir (b), Tatbiki Özel İzmir (c), 1969*) (Şekil 2). İzmir Tatbiki Özel, yönetmeliğe göre Mobilya-İçmimarlık, Dekoratif Resim ve Tekstil Sanatları Bölümlerinden oluşmaktadır. Cemal Kıran, İzmir Tatbiki Özel'in sahibi ve müdürüdür; okul, Atatürk Caddesindedir. Hakkında açılan alacak davalarında İstanbul ve İzmir adreslerinde bulunamayan Cemal Kıran'ın —uzun yıllar sonra kendisiyle yapılan bir söyleşide belirttiği üzere— bu özel okulları açtıktan hemen sonra 1969 yılında A.B.D.'ye gittiği anlaşılmaktadır (*Süsoy, 1983*).

2.2 Akademi Ekolü

İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Uygulamalı Endüstri Sanatları Yüksek Okulu (UESYO). 25 Ağustos 1971'de kabul edilen 1725 sayılı Özel Yüksek Okul Öğrencilerinin Öğrenimlerine Devam Edebilmeleri için Açılacak Resmi Yüksek Okullar Hakkında Kanun ile İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisine bağlanan Tatbiki Güzel Sanatlar

Özel Yüksek Okulu, Akademi tarafından verilen gazete ilanlarından anlaşıldığı üzere bir süre "İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu" olarak varlığını sürdürür (*İDGSA TGSYO (a), İDGSA TGSYO (b), 1971*). Okul, daha önce de değindiğimiz gibi 1972 yılında Uygulamalı Endüstri Sanatları Yüksek Okuluna dönüştürülür.

"1472. sayılı Kanuna göre açılmış İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Uygulamalı Endüstri Sanatları Yüksek Okulu Yönetim ve Öğretim Yönetmeliği" 14 Mart 1972 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanır. Yönetmeliğe göre UESYO, Mobilya-İç Mimarlık, Dekoratif Resim, Grafik Sanatları ve Seramik Sanatları Bölümlerinden oluşmaktadır. Bu bölümlerden mezun olanların unvanları da sırasıyla şöyledir: İçmimar-Dizayner, Tekstil Dizayneri, Ressam-Dizayner, Grafik Dizayneri ve Seramik Dizayneri. 1974 yılına ait UESYO broşüründe, Dekoratif Resim Bölümünün 1972/1973 öğretim yılı sonunda tasfiye edildiği, Seramik Bölümünün henüz açılmadığı, Mobilya-İç Mimarlık Bölümünün "8-9 Aralık 1972 tarihli Koordinasyon Kurulu kararı ile onaylanan müfredat planı uyarınca Endüstri Tasarımı Bölümü'ne" dönüştürüldüğü belirtilmektedir (*UESYO, tahm. 1974, 7*).

Özel Tatbiki'de yürütülen gündüz ve akşam öğretimi, UESYO'da da sürdürülür. Akademi'de Yüksek Dekoratif Sanatlar Bölümünde görev yapan hocalar, UES-

YO'da da ayrıca görev yaparlar. "1472 Sayılı Kanunla Açılmış Bulunan Resmi Yüksekokulların Üniversite ve Akademilere Devredilmesi Hakkında Kanun" 22 Mayıs 1979 tarihinde kabul edilir; bu tarihten kısa bir süre sonra UESYO tartışmalı bir şekilde Akademi'ye devredilir. Okulun değişik yıllarda verdiği asistan alımı ilanlarından anlaşıldığı kadarıyla, UESYO Mobilya-İç Mimarlık Bölümü, Önder Küçükerman'ın öncülüğünde açık bir şekilde endüstri tasarımı alanına yönelmekle beraber mobilya-iç mimarlık alanını da bırakmaz; belki de Akademi'nin Yüksek Dekoratif Sanatlar Bölümü İç Mimarlık ve Endüstri Tasarımı Kürsüsüne benzer şekilde bu iki disiplini de barındıran çift karakterli bir eğitimi tercih eder; bu durum diplomalara da yansır. 1976 yılında yayımlanan "İnsana Daha Uygun Çevre İçin Tasarım" başlıklı gezici serginin (Şekil 3) kataloğunun önsözünde Akademi Başkanı ve İDGSA İç Mimarlık ve Endüstri Tasarımı Kürsüsü Başkanı Sadun Ersin şunları not düşer:

1924 yılında Güzel Sanatlar Akademisinde İç Mimarlık öğretiminin başlamasıyla atılmış olan temel, bugünkü oluşumu hazırlamıştır diyebiliriz. 1972 yılında Uygulamalı Endüstri Sanatları Y. Okulunun öğretimine, 1973 de ise Akademi'nin İç Mimarlık Kürsüsüne,

Endüstri Tasarımı öğretim programını uygulamakla yıllardır kendi içimizde süregelen çelişkileri de aşarak bugünkü çizgiye gelmiş olduk (İDGSA, tahm. 1976).

İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yüksek Dekoratif Sanatlar Bölümü İç Mimarlık ve Endüstri Tasarımı Kürsüsü.

1970'li yılların başında, UESYO ile aynı dönemde Akademi'nin Yüksek Dekoratif Sanatlar Bölümü İç Mimarlık Kürsüsünde de endüstri tasarımı projeleri yapılır. 1965 yılında İç Mimarlık Kürsüsüne asistan olarak giren ve emekli olana değin Akademi'de görev yapan Oya Boyla, kendisiyle 2002 yılında yapılan nehir söyleşide Akademi'deki öğrencilik yıllarından itibaren mimarlık ile iç mimarlık disiplinleri arasındaki gerilime dikkat çeker. 1960'lı yılların sonu 1970'li yılların başında yapılan tartışmalar, kuramsal düzeyde "İç mimarlık yoktur!" savından piyasada bu meslek gruplarının pastadan alacakları paya kadar uzanır; "İç Mimari'deyken, Endüstri Tasarımı birdenbire hayatınıza nasıl giriverdi?" sorusuna Boyla şöyle yanıt verir:

Baskıyla oldu bu iş. Öyle bir hale geldik ki iç mimarlar piyasada o sıralarda iş de bulamıyorlardı. "İç mimarlık yoktur" diye müthiş bir baskı da var. Hatta "bu bölümü değiştirin" gibi bir tehlikeli düşünce bile belirmeye

Şekil: 3
İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nin "İnsana Daha Uygun Çevre İçin Tasarım" başlıklı gezici sergisinin açılışı, ODTÜ, 15 Nisan 1976. Soldan sağa: İlhan Kural, Nerkis Kural, Okan Üstüncök, Mete Turan, Mehmet Asatekin, Önder Küçükerman, Güner Mutaf, Fügen Mutaf, İlhan Erhan ve Feyyaz Erpi.

başladı. Çünkü bir tek biz varız; kendi kendimizi koruyacak durumda değiliz. Okulun yönetimi genelde mimarların elinde (Boyla, 2003, 331).

İç Mimarlık ve Endüstri Tasarımı Kürsüsü, Akademi'deki Fakülteleşme hareketine kadar çift disiplinli yapısını sürdürür. Bu dönemde Yüksek Dekoratif Sanatlar Bölümünün eğitim programı beş yıldır ve yüksek lisans diploması vermektedir. İDGSA Endüstri Sanatları Fakültesinin kurulmasıyla 1979 yılında İç Mimarlık ve Endüstri Tasarımı disiplinleri ayrılır. Endüstri Sanatları Fakültesi kısa ömürlü olur; 1980 askeri darbesi sonrasında yükseköğretim sisteminde yapılan köklü değişikliklerle yükseköğretim kurumları birörnekleştirilir.

2.3 Ortadoğu Ekolü: Kuruluş Öncesinden Bugüne ODTÜ Endüstriyel Tasarım Bölümü

2.3.1 1956-1979: Kuruluş Öncesi

Orta Doğu Teknik Üniversitesi, 1956 yılında Ankara'da *Orta Doğu Yüksek Teknoloji Enstitüsü* olarak kuruldu. ODTÜ'yü özel statüsüne ve tüzel kişiliğine kavuşturan 7307 sayılı "Kuruluş Kanunu" 27 Mayıs 1959 tarihinde yürürlüğe girdi. ODTÜ'nün kuruluşunda danışman olarak görev yapan Pensilvanya Üniversitesi Güzel Sanatlar Okulu Dekanı Prof. G. Holmes Perkins'in

1957 yılında ODTÜ için önerdiği gelişme planı, Türkiye'de endüstriyel tasarımın bir üniversite programı olarak yer aldığı ilk belge oldu (Er vd., 2003). Perkins'in Türkiye'nin konut sorununu çözmeye odaklı mimar ve şehir planı yetiştirmeye yönelik hazırladığı 1956-60 dönemini kapsayan bu planda, Mimarlık Fakültesi kapsamında bir endüstriyel tasarım bölümü açılması öngörülmüştü (Payaslıoğlu, 1996, 59). Üniversitenin ilk kurulan fakültesi ve bölümü Mimarlık oldu. Mimarlık Bölümü, önce Kızılay'da Müdafaa Caddesi'nde Emekli Sandığı'na ait küçük bir binada, daha sonra Meclis'in arkasında bulunan barakalarda eğitime başladı. Kemal Kurdaş'ın 1961'de ODTÜ'ye rektör olarak atanmasıyla üniversitenin gelişimi büyük bir hız kazandı. ODTÜ rektörü olarak göreve başlayan ve 1960'lı yıllar boyunca bu görevde kalan Kurdaş, ODTÜ'yü inşa eden ekibin liderliğini yaptı. Kurdaş, ODTÜ yerleşke alanının seçilmesi, yerleşkenin ve ana yapıların tasarımının yarışma yoluyla belirlenmesi ve uygulanması, yerleşkenin Ankaralılar'ın ve ODTÜ'lülerin ortak çabasıyla ağaçlandırılması, alanlarında en iyi olan akademisyenlerin ODTÜ'ye kazandırılması, yerleşkeye komşu yerleşimler ile eğitim alanında dayanışılması gibi birçok alanda uz görüşlü bir liderlik sergiledi.

Şekil: 4

ODTÜ yerleşkesinin kuzey-güney aksında yer alan yaya yolu, 1970'li yıllar. Sol taraftaki bina grubu, (soldan sağa) Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Amfisi ve Müze yapılarıdır; yaya yolunun sonunda görünen yapı grubu, İdari Bilimler Fakültesidir.

1965'te Mimarlık Fakültesi Dekanı Aptullah Kuran, "Kurulacak Endüstriyel Tasarım Bölümü için Ön Rapor" başlıklı bir rapor hazırladı. 70'li yıllara gelindiğinde ODTÜ, Mimarlık Fakültesinin yanı sıra Mühendislik, Fen Edebiyat ve İdari Bilimler Fakültelerini de içeriyordu (Şekil 4).

ABD'li endüstriyel tasarımcı David K. Munro, 1969 yılının Temmuz ayında AID (Agency for International Development) desteğiyle ODTÜ Mimarlık Fakültesine gelerek iki yıllık bir endüstriyel tasarım yüksek lisans programı kurmak üzere göreve başladı. Munro, yüksek lisans programı için müfredat hazırlamanın yanı sıra seçmeli dersler açtı ve yüksek lisans tezleri yönetti. Munro'nun 1969 güz döneminden itibaren 1972 yılına kadar Mimarlık Bölümünde açtığı *endüstriyel tasarım I ve II* (ARCH 361-362 *Industrial Design I-II*) seçmeli dersleri, Türkiye'de endüstriyel tasarım alanında açılan ilk derslerdi. Munro, görev yaptığı süre boyunca yerel endüstrideki belli başlı aktörlerle iletişim kurdu. Özellikle ABD'deki okullardan destek isteyerek mesleki kitap, dergi ve eğitim materyali koleksiyonunu güçlendirmeye özen gösterdi; çeşitli yerel dergi ve gazetelerde endüstriyel tasarımı tanıtan yazılar yayımladı.

David K. Munro, Türkiye'den ayrılmadan önce 1972'de Türkiye'de endüstriyel

tasarım alanında gerçekleşen ilk sergiyi düzenledi. "Endüstri Tasarımı Dünyası" sergisi, Amerikan Haberler Merkezi'nin desteği ile ODTÜ Mimarlık Bölümü tarafından 2 Mayıs 1972'de Ankara'da Or-An Yapı Merkezi sergi salonunda açıldı (Şekil 5). Türk Amerikan Derneğinde ve Mimarlar Odasında tekrar eden sergide, Batıda endüstriyel tasarımın gelişimi tanıtıldı. Sergide ODTÜ Mimarlık Bölümünde açılan endüstriyel tasarım seçmeli derslerinde yapılan öğrenci projelerinden örnekler de yer aldı. Sergi materyalinin üretimini Mehmet Asatekin ve Güner Mutaf gerçekleştirdiler.

Munro'ya ODTÜ'de kaldığı dönem boyunca Feyyaz Erpi, Serim Denel, Mehmet Asatekin ve Güner Mutaf yakın çalışma arkadaşları olarak destek verdiler. Bu dönemin sonuna doğru alana ilişkin yeni dersler de açıldı: 1971 güz döneminde Serim Denel *endüstriyel tasarım tarihi* (*History of Industrial Design*) dersini, 1972'de Munro *model yapımı* (*Model Making*) dersini verdiler. Munro, 1972 yılının Temmuz ayında Türkiye'den ayrılarak ABD'ye döndü. Munro ile yüksek lisans çalışması yapmış olan Mehmet Asatekin ve Güner Mutaf, 1972-1978 yılları arasında Mimarlık Bölümünde endüstriyel tasarım seçmeli dersini açmayı sürdürdüler ve bölümün kurulabilmesi için fakülte yönetiminin yaptığı çeşitli girişimlerde rol aldılar. Mehmet Asatekin

Şekil 5
"Endüstri Tasarımı Dünyası" sergisi ve paneli, OR-AN Yapı Endüstri Merkezi, Ankara, Mayıs 1972. (Soldan sağa) Umur Çamaş (Arçelik), Serim Denel, David K. Munro ve Mehmet Asatekin. Fotoğraf: Serim Denel'in armağanı, Fatma Korkut arşivi.

devlet bursuyla İtalya'ya gitti, İngiltere'de ve Hollanda'da tasarım okullarını ziyaret etti. Güner Mutaf Danimarka'da tasarım eğitimi aldı.

Munro, 2004'te bölümün kuruluşunun 25. yılında ODTÜ Mimarlık Fakültesinin davetiyle Ankara'ya geldi. ODTÜ'de kaldığı süre boyunca yaptığı olağanüstü hizmet ve katkılardan dolayı Rektörlük tarafından özel bir törenle onurlandırıldı.

2.3.2 1979-1984: Kuruluş, Öncü Çekirdek Kadro ve Müfredat

Mehmet Asatekin ve Güner Mutaf'ın (1979) hazırladığı "Endüstri Tasarımı Bölümü Kuruluş Raporu," Mimarlık Fakültesi Dekanı Doç. Dr. Mustafa Pultar'ın 1978 yılında başlattığı girişim ile son halini aldı. Bu rapora göre o güne kadar yüksek lisans olarak düşünülen programın dört yıllık bir lisans programı olarak kurulması öneriliyordu. Lisans programı ve bölüm teklifi önce Üniversite Akademik Konseyinde görüşüldü, daha sonra da Üniversite Mütevelli Heyetinin 8 Mayıs 1979 tarihli toplantısında kabul edildi. Ancak bu toplantıda "endüstri tasarımı" isminin "endüstriyi tasarlamak" anlamına geleceği tartışıldı; bölümün ve programın isminin "endüstri ürünleri tasarımı" olmasına karar verildi (Asatekin, 1999).

Merkezi yerleştirme sistemi ile öğrenci almak 1979-80 akademik yılı için mümkün görünmüyordu. Öğrenci olayları nedeniyle okulun açılması da aralık ayına ertelenmişti. Öğrenci alımının bir sonraki yıla kalmasını istemeyen Rektörlüğün önerisiyle, kurucular, Aralık 1979'da ODTÜ'nün İngilizce Hazırlık Okulunu başarıyla bitirenlere bir duyuru yaparak, ilgi duyan öğrencileri kurulan bu yeni bölüme başvurmaya davet ettiler. Başvuranlarla yapılan mülakatlar sonucu programa 16 öğrenci kabul edildi. Eğitim, bölümün kadrosundaki Öğr. Gör. Mehmet Asatekin, Öğr. Gör. Güner Mutaf, Araş. Gör. Halime Demirkan ve Mimarlık Bölümünden Öğr. Gör. Selahattin Önür'ün katkıları ile başladı. Mehmet Asatekin, ilk bölüm başkanı olarak görev aldı (Şekil 6).

Bölüm kadrosuna, 1980 yılında Öğr. Gör. Ali Günöven, 1982 yılında Öğr. Gör. Hasan Saltık, Araş. Gör. Tevfik Balcıoğlu ve Araş. Gör. Ali Nejat Erten katıldılar. Kadro, farklı altyapılara ve ilgi alanlarına sahip eğitimcilerden oluşuyordu. Stüdyo derslerini yürüten Ali Günöven ve Mehmet Asatekin ODTÜ Mimarlık, Güner Mutaf ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama mezunuydu; Ali Nejat Erten ise İngiltere'de tasarım okumuştur. Sanat ve teknoloji tarihi derslerini ODTÜ Mimarlık mezunu Tevfik

Şekil: 6
Mehmet Asatekin (ortada) ilk öğrencilerle,
1981.

Balcıoğlu, ergonomi ve istatistik derslerini ise ODTÜ Endüstri Mühendisliği mezunu Halime Demirkan veriyordu. *Temel tasarım (Basic Design)* dersini başlarda Ali Günöven verirken, daha sonra bu dersi Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu mezunu Hasan Saltık vermeye başladı. Mimarlık, planlama, sanat ve tasarım birikimlerinden gelen eğitimciler bu birikimlerini kullanırken yepyeni bir mesleğin bilgi ve becerisi- ni de sıfırdan öğreniyorlardı:

Dört sene mimarlık okuduktan sonra, tarihiyle, teknolojiyle, strüktürüyle; bu yeni alanda yepyeni bir bilgi dağarcığı var. (...) Her çalıştığım dalda, her yaptığım işte mimarlık disiplininden ne kadar farklı olduğunu gördüm. Dolayısıyla bize başlangıçta söylenen “mimar her şeyi yapar” olayının (...) doğru olmadığını fark ettim. Neden? Çünkü dört senelik mimarlık eğitimini bir tarafa bıraktım, bir sürü şeyi yeniden öğrenmeye başladım. Yeniden üretim teknolojisi öğrendim, çünkü yapılan işin bina yapmakla hiç alakası yok. Tuğlası yok, harcı yok. Yeniden çizim yapmayı öğrendim. Bütün mimari çizim kurallarını unutmaya çalıştım; sağ olsun bir takım mühendis arkadaşların yardımıyla teknik çizimi yeniden öğrendim. Piyasa ilişkilerinin hiç alakası yok. (...) Bunları öğrenirken bir yandan da öğretmeye çalışırsın. Akşam öğrenirsin, sabah öğretirsin (Asatekin, 2020).

Bölüm, kuruluş yıllarında uluslararası ilişkilerini, hem bu alanda güçlü ülkelerin Türkiye’deki temsilcilikleri ile birlikte etkinlik düzenleyerek, hem de alandaki en önemli uluslararası örgüte üye olarak güçlendirdi. 1980 yılında ODTÜ yerleşkesinde Ankara İtalyan Kültür Heyeti’nin iş birliği ile “İtalyan Dizayn Sergisi” düzenlendi. Bölüm, aynı yıl Milano’da yapılan ICSID Akdeniz bölgesel toplantısına davet edildi. ICSID’e başvuran bölümün üyeliği, 1981 yılındaki genel kurulda onaylandı. 2000 yılına kadar Türkiye’den ICSID üyesi tek kurum olan ODTÜ Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü, halen —yeni adıyla— WDO’nun (World Design Organisation, dünya tasarım örgütü) eğitim kurumu üyesidir.

ICSID ile kurulan yakın ilişki eğitim programının tasarımını da etkiledi. Kurulardan önceki yıllarda ICSID’i ziyaret eden Mehmet Asatekin, oradan edindiği endüstriyel tasarımcılar için eğitim seminerleri belgelerinin programın hazırlanmasında önemli bir referans olduğunu, ancak programın yaklaşık 10 yıl çok dinamik bir gelişme çizgisi izledikten sonra karakterine kavuştuğunu ve sonra gerçekten uzgörüsü olan ender programlardan bir tanesi haline geldiğini ifade eder. İlk yıllarda açılan dersler daha sonra epeyce değişmişti; ilk beş yılda okuyan öğrencilerle sonraki beş yılda okuyan öğrencilerin aldığı kuramsal dersler büyük ölçüde farklıydı; üniversitenin kayıt kabul birimi, bu derslerden başarısız olan öğrencilerin mezuniyet durumlarını belirlemede zorlanmıştı (Asatekin, 2019).

Programdaki dersler üç ana başlıkta ele alınmıştı: *Bilgi birikimi* dersleri, *iletişim* dersleri ve *tasarım* dersleri. *Tasarım* derslerinin programdaki önemi ve ağırlığı kurulardan bugüne kadar değişmedi. Haftada 12 saatten oluşan yüksek kredili tasarım stüdyoları, birinci sınıfta temel tasarım, ikinci sınıftan itibaren endüstriyel tasarım I, II, III, IV, V olarak devam eder ve son dönem *mezuniyet projesi (Graduation Project)* ile sonlanır. Tasarım stüdyosu derslerinin içerik, yaklaşım ve yöntemi, dönemin dinamiklerine ve stüdyo ekiplerinin yaklaşımlarına göre zaman içinde evrildi. Müfredatın omurgası olan bu modüle destek sağlayan *iletişim* dersleri, *teknik çizim (Technical Drawing)* ve *tasarım atölyesi (Design Workshop)* derslerinden oluşuyor, bu dersler öğrencilerin iki ve üç boyutlu görselleştirme becerilerini geliştirirken, kuramsal içerikteki *bilgi birikimi* dersleri, öğrencilere gerekli bilgi altyapısını sağlıyordu. Dört yıllık sürecin başında bilgi birikimi ve iletişim derslerinin tasarım derslerine göre daha ağırlıkta olması, sürecin sonuna doğru tasarım derslerinin ağırlık kazanması düşünülmüştü (Asatekin, 2006).

İlk yıllarda en fazla değişime uğrayan dersler, kuramsal dersler oldu. Açılan *antropoloji, sosyoloji, istatistik, statik ve dinamik, malzeme mukavemeti, ekonomi* gibi dersler daha sonra yerlerini *strüktür, teknoloji tari-*

hi, sanat tarihi, pazarlama, tüketici davranışı, tanıtım planlaması (*Promotion Planning*) gibi derslere bıraktı. Endüstriyel tasarıma giriş (*Introduction to Industrial Design*), ergonomi (*Ergonomics*, bazı yıllarda *Human Factors for Design*), malzemelerin özellikleri (*Properties of Materials*), portfolyo, mesleki pratik (*Professional Practice*) ve Makina Mühendisliği Bölümünden alınan üretim mühendisliği ilkeleri (*Principles of Production Engineering — öğrencilerin deyişiyile "manuf"*) dersleri müfredattaki yerlerini her zaman korudular.

Endüstriyel tasarımın disiplinlerarası niteliği gözetilerek, üniversitenin farklı bölümleri ile görüşülüyor, tasarım sürecine girdi sağlayabilecek dersler müfredata kazandırılıyordu. Psikoloji Bölümünden Prof. Dr. Umur Talaslı tarafından verilen *algı* (*Perception*) ve ona altyapı oluşturan *psikoloji* dersleri, ODTÜ'deki endüstriyel tasarım müfredatını kendine özgü yapan derslerden oldu. Tüm bunların yanı sıra ODTÜ'den *İngilizce*, *matematik* ve *fizik* gibi servis dersleri alınıyordu. Seçmeli dersler çok sınırlıydı. *Seçimli tasarım* (*Design Option*) dersi kapsamında öğrenciler serigrafı, vitray, tekstil, fotoğraf gibi şubelere katılarak özel tasarım uygulamalarını öğreniyorlardı. Müfredatın değişmeyen bir başka modülü ise sırasıyla Mimarlık Fakültesi işliklerinde (*birinci yıl*), bir üretim tesisinde (*ikinci yıl*) ve bir tasarım ofisinde (*üçüncü yıl*) yapılması

beklenen zorunlu yaz stajlarıdır. Stajlar, aynı zamanda fakülte model işliklerinin yöneticisi olan Uzman Ataman Özdemir tarafından koordine ediliyordu.

Program değişiklikleri, öğrencilerden alınan geri bildirimlerle gerçekleştiriliyordu. Öğrenciler her zaman çözümün bir parçası olarak görülüyordu. Öğrencilerle kültür ve sanayi gezileri düzenleniyor (*Şekil 7*), bu geziler diyalogu ve etkileşimi artırıyordu.

Herkeste kurma heyecanı vardı. Bir çocuk doğuyor ve siz o doğurmanın heyecanını yaşıyorsunuz. Ve biz onunla birlikte öğrendik, birlikte büyüdük. Bu birliktelik bir takım oluşturmamıza yol açtı. Ama bu özellikle seçilmiş bir takım değil. Tesadüfler içinde oldu bu. Çok farklı altyapılardan geliyoruz. Çok farklı ilgi alanlarımız var. Ama birlikte bir takım olarak çalışmayı becerebildik. Tabii takım olmanın ardından bir şey daha geliyor. Müfredatı bizim sürekli oluşturmamız. Bunun için de sürekli bir arayış içindeydik. Acaba öğrencilerde ne eksik? (...) Bunun dışında küçük olmanın bir avantajı öğrencilerimizle biz birlikte çalışıyorduk. Yakın ilişki ve diyalog —mesafeyi koruyarak oluşturulmuş— birçok sıkıntıyı aşmamıza yol açtı. Forumlarımız vardı. Sorunlar olurdu. Toplanırdık bir sınıfa. Arkadaşlar neydi sorun? Nasıl çözebiliriz? Bunun

Şekil: 7

Priene Harabeleri kültür gezisi, 1988 mezunları, Tevfik Balcıoğlu (en sağda, ayakta sağdan üçüncü), 1986.

ötesinde geziler çok önemliydi. Bu, öğrencilerle bizim yakın bir diyalog kurmamıza da yol açıyordu (*Balcioğlu, 2019*).

Öğrencilerle kurulan yakın diyalog, ODTÜ Mimarlık Fakültesinin ilk yıllarından itibaren benimsenen eğitim yaklaşımının bir özelliği idi ve gelenek olarak yerleşmişti. Mehmet Asatekin'den sonra 80'li yıllarda bölüm başkanlığı yapan Akademi mezunu ve Mimarlık Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Feyyaz Erpi, bölümün 20. yıl etkinliklerinde bu ilişkiyi şöyle ifade etmişti:

1967 yılında ben bu üniversiteye geldim. (...) O zamanlar eğitimci diye ele aldığımız insanlar, bizler, bu eğitimciliği böyle bir amatör heyecanla yapardık. Sabahleyin gelirdik buraya, talebelerle iç içe, devamlı beraber, gece geç vakitlere kadar, mesela ben gece sekizlere kadar jüri yapıldığını hatırlıyorum. (...) Kendimizi hakikaten bu işe verirdik ve çok eğlenirdik, yani zevk aldığımız için yapardık ve bütün amacımız da o stüdyoda ortaya çıkan ürünler oluyor. O ürünler de, sanki hoca biraz da kendi ürünüymüş gibi, "ben öğrencimin elinden böyle ürünler alabildim" gibilerinden, birazcık özgünürdük (*Erpi, 1999*).

ODTÜ Mimarlık Bölümünün ilk yıllarındaki öğrencilerinden Ali Günöven, aldığı eğitimin öğrencileri kendi çözümlerini üretmeye teşvik ettiğini ve daha sonra ODTÜ Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümündeki eğitim yaklaşımını da bunun etkilediğini söyler:

İkinci sınıftaki hocalarımız, bir şekilde ODTÜ'yü bitirip mimar olup Amerika'ya lisansüstü eğitim için gönderilmiş kişiler, oradaki üniversitelerde eğitimlerinin gereği bir mimarın yanında da çalışma fırsatı bulmuşlar, jüri kavramını çok iyi biliyorlar. Burada bizim bütün gördüğümüz, bir şeyler hazırlıyoruz. Hocaların önüne çıkıyoruz. Bize olmadık sorular soruyorlar, yanıtlar veriyoruz. Yaptıklarımızla düşüncelerimiz arasındaki tutarlılığı arıyorlardı. (...) Kişi yola çıktığı zaman ortaya koyduğu prensiplerle, ürettiği arasında tutarlılığı da yakalamışsa mesele yok-

tur. (...) Yaşam boyu bir şeyler öğrendik [bu bölüme] geldik. Bilgi değil, bilgiye nasıl ulaşılırın ya da problem nasıl çözüldürün ipuçlarını öğrenerek geldik. Herkesin bir üslubu var. [Öğrencinin] elinden kalem alıp da yapmaya çalışmadım. O tashih denen şeyi biz bilmeyiz. Biz akıllı sorularla problemi açmaya ve [öğrencinin] o kavramların farkına varmasını öğretmeye çalışırız. Kişinin kendi ayakları üzerinde durmasına çalışırız (*Günöven, 2019*).

Bölümün ilk yıllarında, gerek temel tasarım gerekse endüstriyel tasarım stüdyo derslerinde öğrenci çalışmalarına getirilen eleştirilerde Modernizmin ve Bauhaus akımının etkileri izleniyordu. Stüdyo hocaları tarafından sıklıkla kullanılan özlü sözler, tasarımı süsten arındırma, mevcut kalıpların dışına çıkma ve yalın çözümler geliştirme anlayışını destekliyordu. "Less is more!" (*Az çoktur!*); "Don't do too much!" (*Gereğinden fazla yapma!*), "Attığın taş ürkütüğün kuşa değsin!" ifadeleri Ali Günöven tarafından; "Design is not representation!" (*Tasarım temsil değildir!*) Selahattin Önür tarafından sıklıkla kullanılırdı. Özellikle birinci yıl temel tasarım derslerinde verilen alıştırmalar, denge, birlik, hiyerarşi, oran-orantı, uyum, zıtlık, baskınlık gibi ilkelerin iki boyuttan üç boyuta dereceli bir şekilde geçerek çalışılmasının yanı sıra (*Şekil 8*), müze ziyaretleri ile geçmiş çağlara ait günlük yaşam eşyalarının form analizlerinin yapılmasını, biçimlerin yorumlanmasını ve arkasında yatan ilkelerin özümsemesini içeriyordu. Kırılmış bir testiye tamir etme ve kurgusal bir topluluk için kutsal bir kap tasarımı, Ali Günöven tarafından verilen sıra dışı alıştırmalardı (*Şekil 9*). Bölümün kurucularından Güner Mutaf, sürekli yenilikçi düşünen ve bilgisini uygulayarak aktaran bir eğitimciydi. Mimarlık Fakültesi kantininin önündeki avluda inşa ettiği teknesiyle günün belli bir bölümünde uğraşır, bu arada öğrencilere deneyimini aktarırdı.

Bölümün ilk yıllarında endüstriyel tasarımın sanayideki bilinirliği çok azdı. Özellikle Ankara'da, İstanbul'a kıyasla endüstri kuruluşlarının az olması, eğitimin sana-

Şekil: 8

Temel tasarım stüdyosu (Stüdyo no. 33),
Hasan Saltık (en solda), 1986. Fotoğraf:
Nurtan Meral.

Şekil: 9

Ali Günöven birinci yıl atölye stajında alçı
torna çalışması yaptırdığı öğrencilerle, 1984.

yinin gerçeklerinden uzak kalması kaygısını yaratıyordu. Eğitimciler, endüstri ile bağlantı kurmanın çeşitli yollarını geliştirmeye başlamışlardı. Eğitimde endüstri ile iş birliğinin ilk örneklerinden biri, Mehmet Asatekin'in Alarko'da çalışan mühendis Tamer Atauz'la iletişim kurması ile gerçekleşti. Alarko, 1981 yılında ODTÜ Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü öğrencilerine açık bir elektrikli çay makinesi tasarımı yarışması düzenledi; şirket, yarışmaya katılan üç öğrenciye ödül verdi. Bir sonraki yıl, Alarko ile servo motorlar üzerine ikinci yıl stüdyo projesi için iş birliği tekrarlandı ve yine üç öğrenci ödüllendirildi.

2.3.3 1984-1994: Yeni Mezun**Akademisyen Kuşak, Yerel ve Uluslararası Etkileşimler**

Bu dönemde bölümde yaşanan en önemli değişimlerden biri, ilk mezunların araştırma görevlisi olarak bölümde çalışmaya başlamaları oldu. İlk olarak 1984'te Hakan Gürsu göreve başladı, 1985'te Çiğdem (Kurşunluoğlu) Erbuğ, 1986'da ise Ayşe Birsnel, Esin Düzakın, Sezgin (Ergenç) Akan, Gülay Hasdoğan ve ODTÜ Mimarlık Bölümü mezunu Can Çinici bölüm kadrosuna katıldılar. Ayşe Birsnel, Fulbright bursu ile bir yıl sonra ABD'de Pratt Enstitüsüne yüksek lisans yapmaya

gitti, daha sonraki yıllarda çeşitli ülkelerde profesyonel deneyim kazanarak dünya çapında tanınan bir tasarımcı oldu. Esin Düzakın da bir yıl sonra İstanbul'a yerleşerek Marmara Üniversitesi Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümüne araştırma görevlisi olarak girdi. Sezgin Akan, bölüm mezunlarından olan eşi Mehmet Akan'la birlikte 1989 yılında Stüdyo isimli mobilya ve iç mekân tasarımına yönelik şirketlerini kurarak kariyerine uygulama alanında devam etti. Böylelikle bölüm mezunlarının ve üyelerinin yurtiçinde ve dışında etkisi yayılmaya başlamıştı. Bu dönemde bölüm kadrosunda çalışmayı sürdüren araştırma görevlileri, bölümün lisansüstü programları olmadığı için Mimarlık Bölümü altında Yapı Bilimleri programında yüksek lisans yapıyorlardı.

Öğrencilerin eğitimdeki ihtiyaçları değerlendiriliyor, bölüme akademisyen kazandırma çabaları sürüyordu. Sanat tarihi derslerini vermek üzere bölüm kadrosuna katılan, Belçika asıllı Maryse Posenae Erkip, 1986-90 yılları arasında çalıştığı kısa sürede önemli bir etki yaratmıştı. Batı sanatını oluşturan temel yaklaşımları, içeriden bir bakış açısıyla aktarıyor, ancak bunun getirdiği zorlukların da üstesinden gelmeye çalışıyordu:

Beğenelim ya da beğenmeyelim, Batı sanatı büyük ölçüde Hıristiyandır. Altyapı Hıristiyan, erken Hıristiyan, ya da Bizans döneminden 20. Yüzyıla kadar. Anladım ki sanatın ima ettiği şeyler bu Hıristiyan kökenden dolayı anlaşılabilir. Dolayısıyla bu konunun anlaşılabilmesi için daha açık olmaya çalıştım. Daha sonra Türk öğrencileri Hıristiyan sanatı ile bombardıman etmenin haksızlık olacağına karar vererek Selçuklu döneminden başlayarak Türk sanatını da işlemeye çalıştım. Önceleri misafir hocalardan yardım aldım, daha sonra kendim vermeye çalıştım (*Er, 1998, s. 112*).

Tevfik Balcıoğlu teknoloji tarihi derslerini vermeye devam ediyordu. Bölüm müfredatı kültür ve sanat ağırlıklı dersler açısından zenginleşmişti. Bu sayede program derinlik kazanmıştı ve öğrenciler iyi bir altyapı

kazanıyorlardı. Güner Mutaf, 1985-95 yılları arasında yarı zamanlı kadroya geçmiş, "Bianco" firmasını kurarak profesyonel çalışmalarına odaklanmıştı.

Bu dönemdeki önemli bir diğer değişim ise 1984 yılına kadar merkezi sistemle öğrenci kabul eden bölümün, 1985-1994 yılları arasında kendi geliştirdiği özel bir giriş sınavıyla öğrenci kabul etmeye başlamasıydı. Bu değişim, bölümün müfredatını sürekli sorgulamasının yanı sıra bölüme giren öğrenci profilini de sorgulamasından kaynaklanmıştı. ODTÜ içinde geliştirilmiş bir yetenek sınavı pratiği olmadığı için bölüm kendi özgün sınavını yaratmıştı. Ali Günöven, origami ve tangram gibi yaratıcılık pratiklerinden yola çıkarak her yıl özgün bir test yöntemi geliştiriyor; Hakan Gürsu, serbest el çizim sınavlarını yürütüyor; Maryse Posenae Erkip ve Tevfik Balcıoğlu sözel sınavı hazırlıyorlardı. Yetenek sınavı, bölüme büyük bir çalışma yükü getiriyor, her başvuru sahibi için kart hazırlanıyor, yoğun telefon trafiğini bölümün tek sekreteri Tülay Yıldız özveri ile yürütüyordu. Bölüm, 10 yıllık yetenek sınavı döneminin bir değerlendirmesini yaparak YÖK'ün de önerisi üzerine 1995 yılından itibaren tekrar merkezi sistemle öğrenci kabul etmeye başladı.

1987'de Amsterdam, Avrupa Kültür Başkentiydi. Bu bağlamda uluslararası tasarım federasyonları, ICOGRADA (*grafik tasarım*), ICSID (*endüstriyel tasarım*) ve IFI (*iç mimarlık*) Design '87 kongresini düzenlemişlerdi. Kongre beraberinde ICOGRADA'nın eğitim çalışma grubu, Amsterdam'da Gerrit Rietveld Akademisi'nde "The Markerwaard, Water and Land, Myth or Mind — The Other Side of Design" başlıklı bir seminer ve sergi düzenlemişti. Bölüm, 1986-87 bahar döneminde üçüncü sınıf tasarım stüdyosunda, Tevfik Balcıoğlu'nun öncülüğünde, bu sergiye katılım için bir proje yürüttü. Amsterdam'ın kuzeydoğusunda sular altında olan bir bölgeye yönelik gelecek öngörülerini içeren tasarımlar, 1987 yılının Ağustos ayında Amsterdam'da sergilendi ve sergi kitabında basıldı (*Bruinsma, 1988, 124-127*). Etkinliklere, bölümden Tevfik Balcıoğlu, Maryse Posenae Erkip ve Ali Nejat

Erten katıldılar. Sergiye katılan öğrenciler ise bir seyahat şirketi ile anlaşarak Amsterdam'daki etkinliğe katılımı birlikte, otobüs ile Bulgaristan, Yugoslavya, Avusturya, Almanya, Belçika, Fransa, Monaco ve İtalya'yı içeren 30 günlük bir Avrupa gezisi düzenlediler. Bölüm tarafından düzenlenen geziler öğrenciler için itici güç olmuş, zoru başararak bu büyük geziyi kendi inisiyatifleriyle gerçekleştirmişlerdi.

Bölüm, 1988 yılında, İngiltere'den tanınmış akademisyen ve tasarımcıları British Council (İngiliz Kültür Heyeti) desteği ile davet etti. "Industrial Design" kitabının yazarı John Heskett (Şekil 10), ünlü tasarımcı David Carter ve Royal College of Art'tan Prof. Frank Height, bölümü ayrı ayrı ziyaret ederek, tüm öğrenci ve öğretim elemanlarına

açık seminerler verdiler. Seminerlere ilgi çok yüksek oldu; bölümün John Heskett ile kurduğu bağ sonraki yıllarda da devam etti.

Bölüm mezunları endüstrideki iş arayışlarında, mesleğin tanınmamasından dolayı güçlük çekiyorlardı. Mezunların, karşılaştıkları sorunları tartışabilecekleri bir platform yoktu ve öğrenciler geleceklelerinden kaygı duyuyorlardı. 1987 sonbaharında son üç yılın mezunları bir araya gelerek, mesleğin tanıtımı ve meslek haklarının korunması amacıyla örgütlenme seçeneklerini tartıştılar (Şekil 11). Bölümün ilk mezunlarından Ender Işık, 1983 yılında, çalıştığı işyerinin zorunlu tutması üzerine Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliğine (TMMOB) üyelik için başvurmuş, Birlik, en yakın meslek grubu olan Mimarlar Odasına

Şekil: 10
John Heskett (en sağda) ODTÜ Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü öğrencileriyle, 1988. Fotoğraf: Oğuz Sağdıç.

Şekil: 11
Sol: ETMK'nın kuruluş toplantılarından bir görüntü, 1987. Fotoğraf: Oğuz Sağdıç. Sağ üst: Bölüm mezunu Ali Ekrem Bakova tarafından tasarlanan ETMK logosu, 1988. Sağ alt: Bölüm mezunu Eray Makal tarafından yenilenen ETMK logosu, 2008.

üye olmasını uygun görmüştü. O tarihten sonra bazı mezunlar Mimarlar Odasına üye olmaya başlamışlardı. Örgütlenme seçeneklerinden bir tanesi, Mimarlar Odası altında bir meslek grubu oluşturmaktı. Diğer bir seçenek ise ayrı bir dernek kurmaktı. Bağımsız bir örgüt olabilmek için dernek seçeneği daha uygun görünüyordu. Çünkü TMMOB mevzuatına göre, bağımsız bir oda kurulması için gereken meslekte deneyimli kişi sayısını sağlamak o dönemde mümkün görünmüyordu. Sonuç olarak dernek kurmak üzere çalışmalara başlandı (Hasdoğan, 2009).

Bu toplantılar ve çalışmalar sürerken John Heskett'in seminerlerine katılmak için İstanbul'dan ODTÜ'ye gelen İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi "Endüstri Tasarımı - İç Mimarlık" mezunu Armağan Birgil ile tanışıldı. O dönemde elektronik haberleşme olmadığı için iki bölümün mezunları arasındaki ilişkiler sınırlıydı. Armağan Birgil de Akademi mezunları ile birlikte bir endüstri tasarımcıları derneği kurma hazırlıkları içinde olduklarından bahsetti ve örgütlenme çalışmalarını yürüten ODTÜ mezunlarını İstanbul'daki toplantılarına davet etti. 1988 baharında Armağan Birgil'in İstanbul Şişli'deki ofisinde düzenlenen toplantıya ODTÜ mezunlarından Miraç Banu Sezgin (Gündoğan), Gülay Hasdoğan ve Mustafa Hasdoğan katıldılar. Grafikerler Meslek Kuruluşundan (GMK) yöneticilerin de katıldığı toplantıda, Akademi ve ODTÜ mezunlarının dernek kurma çalışmalarının birleştirilmesi ve derneğin merkezinin nerede olması gerektiği konusunda tartışmalar yapıldı. İstanbul'daki grubun genel görüşü, merkezin İstanbul'da olması yönündeydi. Kurulması planlanan dernekler için iki grup da tüzük çalışmalarında yol kat etmişlerdi ve önlerinde tamamlanması gereken son birkaç aşama kalmıştı. Toplantı sonunda grupların dernek kurma çalışmalarına devam etmeleri, hangi dernek önce kurulursa diğerinin onunla birleşmesi veya ikisi de kurulursa bu derneklerin ileride iş birliği yapmaları konusunda görüş birliği oluştu. ODTÜ mezunlarının hazırladığı tüzük, Haziran 1988'de onaylandı ve Ankara merkezli Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu

Derneği (ETMK) kuruldu. Derneğin 12 kurucusundan üçü bölümün eğitimcilerindendi. Bölümde yarı zamanlı olarak mesleki pratik dersini veren M. Banu Sezgin kurucu başkan, araştırma görevlilerinden Gülay Hasdoğan ve Sezgin Akan kurucu yönetim kurulu üyeleri olarak görev aldılar. Bölümle derneğin bu bağlantısı, son sınıf öğrencilerinin de kuruluş çalışmalarına dahil edilmelerine olanak sağlamıştı. 1990 yılında İstanbul'daki grup dernek kurma çalışmalarına ara verdiğini ETMK'ya bir yazı ile bildirdi. Sonraki yıllarda İstanbul'daki örgütlenme çalışmalarını yürüten meslektaşların çoğu ETMK'ya üye oldu.

Bölümdeki öğretim kadrosu, müfredatın yürütülmesi için sayıca yetersizdi. Araştırma görevlileri de ders verme konusunda doğrudan sorumluluk alıyorlardı. Bu, onların eğitimcilik deneyimi kazanması için de önemli görülüyordu. Öğretim görevlileri ve araştırma görevlileri arasında hiyerarşik bir ilişki kurulmuyor, yoğun iş yükünü herkes eşit pozisyonlarda paylaşmaya çalışıyordu. Hakan Gürsu, görselleştirme derslerini veriyordu. Halime Demirkan'ın ayrılması üzerine *ergonomi* dersini Çiğdem Erbuğ vermeye başlamıştı. Gülay Hasdoğan *teknik çizim* dersini veriyordu; Sezgin Akan'la birlikte malzeme dersini de vermeye başlamışlardı. Sonraki yıllarda araştırma görevlisi olan Gamze Türkoğlu (*Güven*), Mehmet Asatekin'in izinli olduğu dönemde *endüstriyel tasarıma giriş* dersini; Figen Işık ise görevlendirildiği 1992 yılından itibaren *endüstriyel tasarımda köken ve tavırlar* (*Origins and Attitudes in Industrial Design*) ismiyle açılan tasarım tarihi derslerini verdi.

Bölümün lisansüstü programlarının bulunmaması, araştırma görevlilerinin mesleğe yönelik konularda akademik çalışma ve araştırma yapmakta zorlanmalarına neden oluyordu. Ders sorumluluklarının yanı sıra araştırma yapmak da önemli bir zorluktu. Kariyerine akademisyen olarak devam etmek isteyenler için yüksek lisans ve özellikle doktora dereceleri önemliydi. Bu nedenle araştırma görevlileri, yurtiçi ve yurtdışındaki üniversitelerde lisansüstü programlara katılım için özendiriliyorlardı.

80'li yılların sonlarına doğru Yükseköğretim Kurulu (YÖK), yurtdışında lisansüstü eğitim için burs vermeye başladı. Fakülteye atanan inşaat mühendisliği kökenli Dekan Prof. Dr. Rüştü Yüce, özellikle Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümünün akademisyen yetiştirmede desteklenmesi gerektiğini sıklıkla ifade ediyordu. "Kabul mektubu getirene burs sağlayacağım!" sözünü vermişti. 1989 baharında bölüm kadrosundaki dört araştırma görevlisinin YÖK bursu almasını sağladı. Bunlardan ikisi akademik dereceler alıp bölüme dönerek kariyerlerine devam ettiler: Gülay Hasdoğan Londra'da Central Saint Martin's College of Art and Design'da Bruce Archer danışmanlığında 1993 yılında doktorasını tamamladı; Fatma Korkut, Şikago'da Illinois Institute of Technology Institute of Design'da Charles L. Owen danışmanlığında 1994 yılında yüksek lisans derecesini tamamladı. Yurtdışından dönen genç öğretim elemanlarının danışmanları ve akranları ile kurdukları bağlar daha sonra bölümün uluslararası iş birliklerini artırdı.

1989 yılı, bölüm kadrosunun çoğunluğunun akademik nedenlerle izne ayrıldığı yıl oldu. Feyyaz Erpi'den sonra tekrar bölüm başkanı olan Mehmet Asatekin de İTÜ'de yaptığı doktorasını tamamlamak için izne ayrıldı. Tevfik Balcıoğlu zaten bir yıl önce İngiltere'ye gitmiş, Ali Nejat Erten bölümden ayrılmıştı. Hakan Gürsu, bir dönemliğine Japonya'ya gitti. Ali Günöven, o yıl bölüm başkanı olarak atandı ve çok sınırlı bir kadro ile eğitimi yürütmeye başladı. Bu dönemde Ankara'da profesyonel tasarımcı olarak çalışan mezunlardan yarı zamanlı görevlendirmeler yapılarak tasarım ve çizim gibi derslerin desteklenmesi sağlandı.

Bölüm, 1989 yılında 10. kuruluş yıldönümü kapsamında, mezunların mesleki çalışmalarının yer aldığı bir sergi açtı. 1990 yılında izinden dönen Mehmet Asatekin yeniden bölüm başkanı oldu. 1990'ların başında zorunlu askerlik görevini sosyal hizmet olarak yerine getiren iki genç Fransız tasarımcı bölüme geldi; Yves Tellier ve Pascal Fabre tasarım derslerine katkı verdiler. 1993 yılında İngiliz Kültür Heyeti desteğiyle İngiltere'den gelen tasarımcı

John Payne bölümde iki yıl çalıştı ve tasarım derslerine destek verdi. 1992-94 yılları arasında bölümde göreve başlayan eğitimciler ile bölüm kadrosu yenilenmeye başladı. 1992 yılında katılan mimar, gazeteci ve yazar Önder Şenyapılı'nın açtığı sanat ve kültürle ilgili dersler üniversitenin diğer bölümlerinden öğrenciler tarafından da ilgi görmeye başladı. Yeni katılan araştırma görevlilerinden Oya Demirbilek Bilkent İç Mimarlık Bölümünde, Canan E. Ünlü ODTÜ Eğitim Fakültesinde, Figen Işık ise ODTÜ Mimarlık Tarihi anabilim dalında, Nurtan Meral Yapı Bilimlerinde yüksek lisansa başladılar. 1994 yılında Dekan Yardımcısı olan Mehmet Asatekin, bundan sonra bölümü bu mesleğin eğitimini almış kişilerin yönetmesi gerektiğini söyleyerek bölüm başkanlığı görevini bıraktı. Çiğdem Erbuğ'un bölüm başkanı olmasıyla bölüm mezunlarının yönetimlerde aktif görev aldığı bir dönem başladı.

Bölüm, 1993 yılının yazında ENSCI Les Ateliers ile bir çalıştay düzenledi. Çalıştay Les Ateliers ve bölümden öğretim elemanları yürüttüler (*ODTÜ'den Ali Günöven ve Koray Özgen*). İki eğitim kurumundan öğrencilerin katıldığı çalıştayda, hep birlikte Kapadokya, Bursa ve İstanbul'a yapılan 10 günlük gezinin ardından son hafta bölümde turizm yönelik tasarım çözümleri geliştirildi. Çalıştayın sonuçları Turizm Bakanlığında sunuldu.

2.3.4 1994-2004: Özgün Dersler, Araştırma Kültürü, Yerel ve Uluslararası Etkinlikler

İlerleyen yıllarda mezunlar meslekte profesyonel olarak da deneyim kazanmış ve tasarım alanında ortaya konan ürünler ile bir birikim sağlamışlardı. Mesleğin hem eğitim hem de uygulama açısından oluşturduğu birikimin tartışılacağı ortamlara ihtiyaç duyuluyordu. ODTÜ Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü, 1994 yılının güz döneminde Türkiye'de bu alana doğrudan odaklanan ilk uluslararası akademik etkinlik olan "Tasarım, Endüstri ve Türkiye" başlıklı uluslararası sempozyumu Gülay Hasdoğan'ın öncülüğünde düzenledi. Sempozyum, ayrıca ETMK tarafından düzenlenen Designer's Odyssey '94

Şekil: 12

Designers' Odyssey 94, Ekim 1994. Sol üst: Ürün tasarımı sergisi. Sağ üst: Öğrenci projeleri sergisi. Sol alt: ETMK ürün tasarımı ödülleri kazananları, (soldan sağa) İlhan Erhan, Armağan Birgil, Aziz Sarıyer, Defne Koz ve Oya Akman. Sağ alt: ETMK sergi ekibi.

başlıklı sergiye de ev sahipliği yaptı (Şekil 12). Etkinlikte, profesyonel tasarım ürünleri ulusal düzeyde ilk kez sergilendi; ayrıca mezun veren okulların öğrenci projeleri de sergilendi. Bu etkinlikte, sempozyum programı dahilinde Mimarlık Amfisinde yapılan bir törenle ETMK ödülleri ilk kez verildi. Serginin kuruluma bölümün son sınıf öğrencileri gönüllü destek verdi. Bu etkinlikler, Türkiye'deki farklı kurumların mezunlarını, eğitimcilerini ve öğrencilerini bir araya getirdi, sonraki yıllarda düzenlenen etkinlikler için önemli bir başlangıç noktası oluşturdu.

İngiltere'de tasarım yöntemleri alanının öncülerinden Prof. Bruce Archer (Şekil 13) ve tasarım yönetimi alanının öncülerinden Prof. John Langrish, İngiliz Kültür Heyeti'nin desteği ile sempozyuma davetli konuşmacı olarak katıldılar. Bruce Archer sempozyum öncesinde tasarım eğitimi konusunda bölüm elemanlarına yönelik hizmet içi eğitim seminerleri verdi, yüksek lisans programı kurmaya yönelik olarak bölüm öğretim elemanlarının katıldığı bir çalıştay yürüttü. Çalıştayın sonucunda, programın bilimsel odaklı, araştırma ağırlıklı bir ders programı ve tez çalışması içermesi görüşü benimsendi. Tasarımdaki güncel gelişmelere ve yeni problem alanlarına odaklanan, endüstri

ürünleri tasarımının çok disiplinli yapısını öne çıkaran, araştırma merkezli ve disiplinlerarası yüksek lisans programı, Gülay Hasdoğın'ın öncülüğünde hazırlandı ve 1997-1998 akademik yılı başında açıldı. Bruce Archer'ın seminer notları, Prof. Dr. Necdet Teymur'un dekanlık yaptığı dönemde kitaplaştırıldı (Archer, 1999). Gülay Hasdoğın, yüksek lisans programında Bruce Archer'ın yaklaşım ve yöntemini temel alan endüstriyel tasarımda araştır-

Şekil: 13

"Tasarım, Endüstri ve Türkiye" uluslararası sempozyumunda Bruce Archer açılış konuşmasını yaparken, ODTÜ Mimarlık Amfisi, Ekim 1994.

ma yöntemleri (Research Methods in Industrial Design) dersini vermeye başladı.

Endüstriyel tasarım geleceğin mesleği olarak görülüyor, üniversite adaylarının öncelikli tercihleri arasında yer alıyordu. 1995'te tekrar merkezi sistemle öğrenci almaya başladıktan sonra bölüm, ODTÜ'nün en yüksek puanla öğrenci alan bölümleri arasında yer aldı. Bölüm, aynı yıl üniversite çapında yürütülen program yenileme çalışmaları kapsamında, üniversitenin de yönlendirmesiyle programdaki seçmeli derslerin sayısını artırdı ve zorunlu kuramsal derslerin sayısını azalttı. Bu çalışmanın devamında bölümdeki bir grup eğitimci stüdyo derslerinin hedeflerinin geliştirilmesi için bir çalışma gerçekleştirdi. Her stüdyo için ders hedefleri ve öğrenme çıktıları açıkça tanımlanarak bir matris hazırlandı (*Günöven vd., 1997*). Matris, üçüncü yılda endüstri ile iş birliği içeren projelerin yürütülmesini ve dördüncü yılda bu iş birliğinin uluslararası düzeye çıkarılmasını öneriyordu. Bölüm, yetenek sınavı ile öğrenci aldığı dönemde öğrencilerin derslerdeki başarı düzeylerinin düşmesi nedeniyle matematik dersini müfredattan çıkarmıştı. Yapılan program değişikliği çerçevesinde programdaki temel bilim odaklı servis dersleri yeniden değerlendirilerek fizik dersinin endüstriyel tasarımcılar için deneysel fizik çerçevesinde yeniden kurgulanmasına karar verildi. Fizik bölümünden Ahmet Ecevit, Güner Mutaf danışmanlığında yeni fizik derslerini bölüme özel geliştirdi. ODTÜ Fizik Bölümü mezunu Evren Akar, fizik derslerine destek olmak üzere bölüm kadrosuna araştırma görevlisi olarak katıldı.

Türkiye, Avrupa Birliği (AB) ile gümrük birliğini kurmak için fikri mülkiyet rejimini yeniledi ve ilk kez 1995 yılında endüstriyel tasarımların korunmasına ilişkin bir kanun hükmünde kararname yayımlandı. ETMK'nın temsilcileri olarak dernek başkanı Fatma Korkut, yazman Gamze Güven ve üye Gülay Hasdoğan bu yasal düzenlemenin hazırlık çalışmalarına katıldılar. AB ile yaşanan ve uzun dönemli etkiler yaratması beklenen bu önemli gelişme, katma değerli ürünlerin geliştirilmesi açısından endüst-

ride tasarım mesleklerine olan ilginin artmasına neden oldu. Bölüm 1996'da ilk kez mezuniyet projelerini endüstri ile iş birliği yaparak yürüttü. Her öğrenci kendi inisiyatif ile bir firma buldu ve projesini firmaya yönelik geliştirdi. Bölüm bu iş birliklerini ilerleyen yıllarda firmalarla doğrudan ilişki kurarak geliştirdi.

Çiğdem Erbuğ'dan sonra 1998'de Gülay Hasdoğan bölüm başkanı oldu. Aynı yıl, ETMK, Designers' Odyssey sergisinin ikincisini İstanbul'da gerçekleştirdi. Bölüm, öğrencilerinin büyük bir kısmını otobüslerle bu etkinliğe götürdü ve öğrenci sergisine son sınıf öğrencilerinin projeleri ile katıldı. İlk yıllardaki sanat tarihi gezileri, yerini bu tür etkinlik gezilerine ve Ali Günöven'in verdiği malzeme dersi kapsamında yapılan sanayi gezilerine bırakmıştı. Bu dönemde ODTÜ'den Fatma Korkut ve Özlem Er, bölüm mezunu ve o dönemde İTÜ öğretim üyesi olan H. Alpay Er ile birlikte Designers' Odyssey '98 etkinliklerinde dağıtılan iki önemli yayın hazırladılar. Bunlardan ilki Türkiye'de endüstriyel tasarıma ilişkin tüm yazılı kaynakları derleyen bir kaynakça (*Korkut vd., 1998*), diğeri de Boyut Yayıncılık tarafından basılan *Nesnel 1: Türkiye'de Tasarım Eğitimi* başlıklı derleme kitabı (*Er vd., 1998*). 90'lı yılların sonunda bölüm kadrosuna yeni akademisyenler katıldı (*Şekil 14*). Görselleştirmede geleneksel yöntemlerin yanı sıra bilgisayar kullanımı yaygınlaşmıştı. Refik Toksöz'ün kadroya katılımıyla bilgisayar dersleri hem yaz stajları kapsamında hem de üçüncü sınıfta verilmeye başladı. Doktorasını İngiltere'de Manchester Metropolitan Üniversitesinde John Langrish'in danışmanlığında tamamlayan Özlem Er, yüksek lisans programında *tasarım yönetimi (Design Management)* dersini geliştirdi ve vermeye başladı. Araştırma görevlileri Aren E. Kurtgözü, Şebnem Timur ve H. Hümanur Bağlı lisansüstü çalışmalarında tasarımın iletişim ve kültürel boyutuna yönelik konular üzerine çalıştılar. Aren Kurtgözü ve Şebnem Timur doktoralarını Mahmut Mutman'ın danışmanlığında Bilkent Üniversitesi İletişim ve Tasarım Bölümünde, Hümanur Bağlı ise Semra

Şekil: 14
Bölüm üyeleri, ODTÜ Mimarlık Fakültesi
binası girişi, 1999.

Aydınlı'nın danışmanlığında İTÜ Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümünde yaptı. Umur Talaslı'nın emekliliği nedeniyle *algı* dersini veremeyeceğini bildirmesi üzerine, programa Psikoloji Bölümünden alınan dersler yerine iki yeni bölüm içi ders eklendi. Özlem Er, *tasarım yönetimi* dersini lisans düzeyinde de geliştirerek vermeye başladı. Aren Kurtgözü, Şebnem Timur ve Hümanur Bağlı, *tasarımda anlam (Meaning in Design)* dersini geliştirerek vermeye başladılar.

ODTÜ'de araştırma görevlileri YÖK yasasının 50/D maddesine göre görevlendiriliyor, bu nedenle doktoralarını tamamladıklarında görevleri sona eriyordu. Yardımcı doçent olarak atanmak için yurtdışında doktora veya doktora sonrası araştırma yapmış olmak gerekiyordu. Bu durum bölümün yıllardır uyguladığı araştırma görevlilerine eşit sorumluluk

veren personel politikası ile uyuşmuyordu. Bölüm, deneyim kazanan eğitimcilerini sonuçta kaybediyordu. 2000'li yılların başında bu nedenle bölümü etkileyen ayrılmalar oldu. Şebnem Timur ve Hümanur Bağlı doktoralarını tamamladıktan sonra başka kurumlarda çalışmaya başladılar, bir süre sonra ODTÜ'den ayrılan Özlem Er'le birlikte İstanbul Teknik Üniversitesi'nin kadrosunda görev aldılar. Aren Kurtgözü de bir süre öğretim görevlisi olarak çalıştıktan sonra Bilkent Üniversitesi'ne geçti. Oya Demirbilek, doktorasını Bilkent Üniversitesinde Halime Demirkan danışmanlığında tamamladıktan sonra yardımcı doçent olmuş, *herkes için tasarım (Design for Everybody)* seçmeli dersini açmıştı. Ancak 2000 yılında bölümden ayrılarak Avustralya'da New South Wales Üniversitesinde çalışmaya başladı. Özlem Er'in ayrılımsından sonra *tasarım yönetimi* dersini 2001

yılı baharında Indian Institute of Technology Bombay'dan bölüme konuk öğretim üyesi olarak gelen Prof. Kishorilal Munshi verdi. Dersin araştırma görevlisi Serkan Güneş daha sonra bu dersi vermeye devam etti. Araştırma görevlisi Burcu Derer, ODTÜ Mimarlık Tarihi Programında yüksek lisansını tamamladıktan sonra ayrıldı ve Figen Işık'ın vermekte olduğu tarih derslerine ve yüksek lisans stüdyo dersine yarı zamanlı öğretim görevlisi olarak katkı vermeye devam etti. 2002 yılının sonbaharında Portekiz asıllı tasarımcı Alex Velasco bölüm kadrosuna katıldı ve 2004 yılına kadar çalışarak tasarım derslerine destek verdi. 2003 yılında doktorasını İngiltere'de Kent Institute of Art and Design'da Tevfik Balcıoğlu danışmanlığında tamamlayan Naz A.G.Z. Evyapan (*Börekçi*) bölüm kadrosuna katıldı ve son sınıf stüdyo derslerine katkı vermeye, sonrasında yüksek lisans programında *tasarım yöntemleri (Design Methods)* dersini; sonraki yıllarda da lisans programında *üretim malzemeleri (Manufacturing Materials)* dersini vermeye başladı.

Bu dönemde bölüm yeni uluslararası iş birlikleri kurdu. Almanya'da Hochschule für Kunst und Design Halle'den Prof. Wolfgang Jonas ile yapılan iş birliği sonucu ikisi 1997 ve 2000 yıllarında ODTÜ'de, biri 1998'de Halle'de olmak üzere sistem

yaklaşımı ve senaryo geliştirme yöntemlerine odaklanan çalıştaylar düzenlendi. 2002'de Goethe Enstitüsü'nün desteği ve ev sahipliğiyle Almanya'dan ve Türkiye'den davetli konuşmacıların yer aldığı "Tasarım, Kültür, Tüketim: Farklı Modern Deneyimler" başlıklı uluslararası bir sempozyum düzenlendi.

2001 baharında, Japon fermuar üreticisi YKK, ODTÜ ve İTÜ Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümlerinin öğrencilerine açık, kumaş bağlantı elemanlarının yenilikçi kullanımına yönelik bir yarışma düzenledi. Her iki üniversite de dönem projelerinde bu yarışmaya yönelik çalıştı. İstanbul'da Türkiye İhracatçılar Meclisinde (*TİM*) düzenlenen törende üç proje ödüllendirildi ve seçilenler sergilendi.

2002 baharında *mezuniyet projesi* dersi bu kez sistematik olarak sanayi ile iş birliği içinde Fatma Korkut ve yarı zamanlı öğretim görevlisi Naz Evyapan'ın öncülüğünde yürütüldü. Tüm öğrenciler, bölümün bağlantı kurduğu bir dış danışmanla eşleştirildi. Dönem sonunda bitirme projeleri ODTÜ Kültür ve Kongre Merkezinde kamuya açık olarak sergilendi. Serginin duyurusu ve beraberindeki final jürisi ile açılış resepsiyonu için posterler basıldı ve davetiyeler gönderildi; etkinlik büyük ilgi ve katılım gördü. 2002 baharındaki ders,

Şekil: 15
Güner Mutaf öğrencilerle stüdyoda, 2001.

izleyen 20 yıl boyunca daha da geliştirilen, düzenli olarak yürütülen mezuniyet projeleri programının ilkiydi.

Bölümün üniversitede görünürlüğü artıyordu. ODTÜ BİLTİR (*Bilgisayar Destekli Tasarım ve Üretim*) Merkezi Başkanı Prof. Dr. Mustafa Gökler'in davetiyle bölüm üyeleri merkezi etkinleştirmek için çeşitli öneriler geliştirdiler ve çalışmalar yürüttüler. Bu çalışmaların sonucunda Türkiye'nin ilk ürün kullanılabilirliği ölçüm laboratuvarı olan ÜTEST birimi Çiğdem Erbuğ'un öncülüğünde ODTÜ BİLTİR Merkezine bağlı olarak Mimarlık Fakültesinde kuruldu. Birim, 2003 yılı sonlarından bu yana endüstriyel kuruluşlara hizmet vermenin yanı sıra bölümde gerçekleştirilen lisansüstü araştırmalara da destek olmaktadır. Aynı dönemde bölüm üyeleri çeşitli projelerde görev aldılar. Güner Mutaf, Mimarlık Bölümünden Françoise Summers'ın yürütücüleri arasında yer aldığı Kerkenes arkeolojik kazı projesi kapsamında güneş enerjisi ile çalışan pişirici tasarladı ve üretti (*Stein, 2011, 80*). Refik Toksöz ve Güner Mutaf, Maden Tetkik Arama Enstitüsü Müzesinin sergi tasarımını yeni yaklaşımlarla geliştirdiler. 2002 yılındaki mezuniyet projeleri sergisi, yeni sanayi iş birlikleri için temel oluşturdu. Son sınıf stüdyo ekibine Gülay Hasdoğan da katıldı. 2002-2003 akademik yılı güz döneminde Makina Mühendisliği Bölümünden Prof. Dr. Cahit Eralp'in desteğiyle dördüncü yıl stüdyo dersinde Arçelik ile iş birliği yapıldı; "Rusya pazarı için lavabo entegreli çamaşır makinesi" ve "beyaz eşya kullanıcı arayüzlerinde yeni paradigmalar" adlı iki dönem projesi gerçekleştirildi. Bu tasarımlardan bazıları, bahar döneminde mezuniyet projesi olarak daha da geliştirildi. Akademik yıl sonunda Arçelik'in üst düzey yöneticileri, Rektör Prof. Dr. Ural Akbulut'u, stüdyo eğitimcilerini ve öğrencileri sunum ve takdir için davet etti. Dersin sonuç çıktıları uluslararası bir kongrede sunuldu (*Hasdoğan ve Korkut, 2003*).

2003 yılında Fiat Auto, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu çeşitli bölgelerden uluslararası ortaklarla otomotiv ürünlerinin geleceğini araştırmaya yönelik "Bir Adım Önde" (*OSA, One Step Ahead*) adlı bir proje

yürütüyordu. Tofaş'ın bölgesel aracılığı ve desteğiyle Türkiye'den, ODTÜ ve Mimar Sinan Üniversitesi, öğrenci projeleri yürütmek üzere davet edildi. Dördüncü yıl stüdyosu kapsamında güz döneminde yapılan eğitim projesini, Gülay Hasdoğan ve Fatma Korkut yürüttü. Sonuçlar, Torino'da Fiat ev sahipliğinde sergilendi. Serginin küratörlüğünü Fatma Korkut yaptı (*Korkut, 2004*).

2003 güz ve 2004 bahar dönemlerinde, Mühendislik Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Yıldırım Üçtuğ'un girişimiyle Fatma Korkut ve Gülay Hasdoğan, Mühendislik Fakültesinin dört bölümü ile birlikte işbirlikçi tasarım (*Collaborative Design*) seçmeli dersini açtılar. Ders, öğrencilere ve eğitimcilerle çok disiplinli bir proje yürütme fırsatı verdi. Bu ders, sonraki yıllarda ODTÜ'de kurulan Tasarım Fabrikası'nda yürütülen çok disiplinli dersler arasında yer aldı.

2.3.5 2004-2009: Eğitimde Endüstri ile Sistemik İş Birliği ve Araştırma Profiline Güçlenmesi

2000'li yıllarda bölümdeki eğitim yaklaşımını karakterize eden eğitimde endüstri ile sistemik iş birliği, bölümün araştırma yaklaşımlarını da geliştirdi ve araştırma profiline yükselmesine katkıda bulundu. Eğitime destek amacıyla kurulan ilişkiler daha sonra araştırma amaçlı olarak da sürdürüldü. ÜTEST biriminde endüstri kuruluşları ile yürütülen araştırma projeleri lisansüstü derslerin yanı sıra, tezler kapsamında yapılan araştırmalara da destek verdi. ÜTEST birimi, alanda genç araştırmacıların da yetişmelerine destek veriyordu; birimde görev alan bölümün araştırma görevlilerinden Ali E. Berkman, Aydın Öztoprak, Pelin Gültekin, Nazlı Cila, Armağan Karahanoğlu, Aykut Coşkun, Sedef Süner (*Pla-Cerda*), ve Aslı Günay daha sonra yurtiçinde ve yurtdışında çeşitli üniversitelerde kariyerlerini sürdürdüler.

2004 yılında bölüm, Dördüncü Uluslararası Tasarım ve Duygusal Deneyimler Konferansına ev sahipliği yaptı (*Şekil 16*). Design & Emotion Society (*Hollanda*) tarafından iki yılda bir farklı bir ülkede düzenlenen bu

Şekil: 16

Dördüncü Uluslararası Tasarım ve Duygusal Deneyimler Konferansı açılış kokteyli, ODTÜ Kültür ve Kongre Merkezi, 2004.

konferans, beraberindeki sergiler ve çalışmalarla birlikte ODTÜ Kültür ve Kongre Merkezi'nde gerçekleşti. Bu konferansın ev sahipliğini bölümün üstlenmesinde, serinin 2002 yılı konferansına katılan Aren Kurtgözü'nün, Design & Emotion Society kurucularıyla tanışması ve kurduğu akademik ilişkinin sürdürülmesi önemli rol oynadı. Konferansın düzenleme kurulu üyelerinden Delft Teknoloji Üniversitesi (TUDelft) öğretim üyesi Prof. Dr. Paul Hekert ile iş birliği, daha sonra 2004 yılında başlayan ENGAGE isimli Avrupa Birliği projesiyle, ardından da iki üniversite arasında bir ortak yüksek lisans programının geliştirilmesi için 2007 yılında başlayan çalışmalarla devam etti.

2004-2005 akademik yılı güz döneminde, ODTÜ Endüstri Ürünleri Tasarımı Anabilim Dalında doktora programı açıldı. Gülay Hasdoğan'ın öncülüğünde hazırlanan program, endüstri ürünleri tasarımının tarihsel, kuramsal ve yöntemsel ayaklarında yeni bilgi üretmek ve nitelikli araştırmacı yetiştirmek amacıyla kuruldu. Bölümün öğretim elemanları doktora komisyonları ve yeterlik komitelerinin yanı sıra, kurum içi ve kurum dışı tez izleme komitelerinin-

de ve savunma jürilerinde de yer alarak farklı programlardaki doktora araştırmalarını izleme şansını elde ettiler. Bölümün doktora programı Türkiye'deki az sayıdaki doktora programları arasında yer almaya devam etmekte ve alanımızda öğretim üyesi yetiştirilmesine katkıda bulunmaktadır. 2002 yılında ODTÜ'de başlayan Öğretim Üyesi Yetiştirme (ÖYP) programı ile bölümün lisansüstü programlarına 11 öğrenci yerleştirildi; bu kapsamda bugüne dek yüksek lisans programında dokuz, doktora programında üç mezun verilerek toplam dört farklı kurum için öğretim üyesi ve görevlisi yetiştirildi.

İngiltere'de Loughborough Üniversitesinde doktorasını "sayısal endüstriyel tasarım araçlarıyla biçim geliştirme" üzerine yapan Bahar Şener-Pedgley 2005 yılında bölüme döndü. Yine aynı üniversitede doktorasını endüstriyel tasarım sürecinde malzeme kullanımı üzerine yapan Owain Pedgley de 2007 yılında bölüm kadrosuna katıldı. 2008 yılında ODTÜ Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü ile TUDelft Endüstriyel Tasarım Mühendisliği Bölümü, "Etkileşim için Tasarım" alanında uluslararası bir ortak yüksek lisans programı açtı.

Öğrencilerin Ankara’da ve Delft’te ikiyeşer dönem okuyarak tamamladıkları program, ODTÜ ayağında Bahar Şener-Pedgley, Naz Evyapan, Canan Ünlü ve Owain Pedgley’den oluşan ekip tarafından geliştirildi. Bahar Şener-Pedgley ve Owain Pedgley lisansüstü düzeyde *etkileşim için tasarım (Design for Interaction)* dersini açtılar, son sınıf stüdyo derslerine katkı vermeye başladılar. Sonraki yıllarda, Bahar Şener-Pedgley lisansüstü düzeyde *spor, sağlık ve iyi oluş için tasarım* dersini açtı. Owain Pedgley lisans programında bir süre üretim malzemeleri dersini verdi ve lisansüstü düzeyde *malzeme deneyimi (Materials Experience)* dersini açtı.

Eğitimde iş birliklerinin önemli bir getirisi ve iş birliği için motivasyon kaynağı, çıktılarının farklı ortamlarda paylaşılması ve iş birliğinin görünür kılınması oldu. Yürütülen mezuniyet projelerinin ODTÜ Kültür ve Kongre Merkezinde kamuya açık olarak sergilenmesinin yanı sıra, projelerden seçkiler çeşitli ulusal ve uluslararası tasarım sergileri ve sektörel fuarlarda sergilendi. Bunlardan ilki, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesinin 2003 yılında düzenlediği 3. Uluslararası Öğrenci Trienali’ne bölümün 2002 ve 2003 yılı mezuniyet projelerinden örneklerle katılması oldu. Bu dönemde endüstriyi ve eğitim kurumlarını bir araya getiren kayda değer bir etkinlik serisi, 2003 yılında ADesign Fair adıyla başladı. Türkiye’deki üretici firmaların tasarımlarının sergilendiği Lütüf Kırdar Kongre ve Sergi Sarayında üniversiteler için de bir sergi alanı ayrılmıştı. Bölüm bu sergiye mezuniyet projelerinden örneklerle katıldı. Etkinlik daha sonra düzenleyicisinin değişmesiyle İstanbul Design Week adını alarak eski Galata Köprüsünü merkez alan, İstanbul’da farklı mekanlara da yayılan bir etkinliğe dönüştü. Bölüm bu sergilere 2011 yılına dek düzenli olarak katıldı. Bu ve benzeri ortamlarda farklı üniversitelerin endüstri ürünleri tasarımı bölümlerinin öğretim elemanları ve öğrencileri bir araya gelerek birbirlerinin çalışmalarını ve eğitim yaklaşımlarını izleme olanağı buldular. Bu buluşmalar, ayrıca, firma temsilcilerinin üniversite standlarını ziyaretlerine de olanak sağladı;

bölüm açısından, eğitim iş birliklerinin temellerinin atıldığı ortamlar oldu. Örneğin, bölümün Koleksiyon Mobilya ile 2003 yılının güz döneminde gerçekleştirdiği eğitim iş birliğinin ilk adımları ADesign Fair 2003 etkinliğinde atıldı. Bu proje kapsamında üçüncü ve dördüncü sınıflar karma bir stüdyo dersinde “Mobile Mobilia” (*mobile mobilya*) temasını işlediler. Stüdyo Güner Mutaf, Alex Velasco ve Naz Evyapan tarafından yürütüldü. Koleksiyon Mobilya, projenin çıktılarının prototiplerini gerçekleştirdi ve bölümün 2004 Milano Tasarım Haftası bünyesindeki Salone Satellite sergisine katılımı için destek verdi. Benzer şekilde, 2005 yılında İstanbul Design Week kapsamında eski Galata Köprüsündeki bölüm standını ziyaret eden Anadolu Cam firması yetkilisi Yusuf Çoşkun bölümle eğitim iş birliği gerçekleştirme önerisinde bulundu. O yıl güz döneminde dördüncü sınıflarla cam ambalaj çalışıldı. Ayrıca, dersin yürütücüleri, projenin süreç ve sonuçlarını inceleyen bir bildiri ile İzmir’de düzenlenen Dördüncü Uluslararası Ambalaj Kongresine, yine firmanın desteği ile katıldılar (*Evyapan vd., 2005*).

2002 baharında mezuniyet projeleri ile başlayan eğitimde endüstri ile iş birliği, hemen izleyen akademik yıldan itibaren dönem projelerini de kapsamaya başladı. Önce dördüncü sınıf düzeyinde başlayan endüstri iş birliğinde dönem projeleri daha sonra üçüncü sınıf düzeyinde de yürütüldü. Mezuniyet projeleri gibi dönem projeleri de üniversite dışında farklı ortamlarda sergilendi. İş birliklerinin tanıtımı amacıyla Bahar Şener-Pedgley’in öncülüğünde, 2007 baharında ilk mezuniyet projeleri kataloğu (*ODTÜ Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü, 2007a*) (Şekil 17); 2007 güzünde ilk dönem projesi kataloğu basıldı (*ODTÜ Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü, 2007b*). Bu katalogların basımı düzenli olarak devam ederek bölümün katıldığı sergi ve fuarlarda dağıtıldı. Endüstri iş birliğinde yürütülen eğitim projeleri ile öğrenciler Türkiye’nin farklı bölgelerinde bulunan firmalara ziyaret gerçekleştirerek (örneğin Eskişehir, İstanbul, Manisa, Çanakkale) tasarım ve üretim ortamlarını da görme fırsatını elde etmeye başladılar ve bu geziler stüdyo

Şekil: 17

ODTÜ Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü
Mezuniyet Projeleri Sergisi ve Jürisi, ODTÜ
Kültür ve Kongre Merkezi, 2007.

derslerinin önemli bir parçası haline geldi. Mezunlar, endüstri destekli projelerde iş birliklerinin oluşturulmasında büyük ölçüde rol oynamanın yanı sıra eğitim ortamının iyileştirilmesine de katkıda bulundular. 2004 yılında, bölümün birinci sınıf temel tasarım stüdyo mekânı Ali Günöven tarafından tasarlanan mobilyalarla yenilendi ve stüdyo etkinliklerine yeni bir yaklaşım getirildi. Mobilyalar Nurus'un yöneticilerinden bölüm mezunu Renan Gökyay'ın desteğiyle üretildi.

Gülay Hasdoğan'ın ardından bölüm başkanlığı görevini 2004-2006 yılları arasında Fatma Korkut, 2007-2008 yılları arasında Bahar Şener-Pedgley yürüttüler. 2008 yılında Gülay Hasdoğan yeniden bölüm başkanı oldu. 2000'li yıllarda, Ankara'da belirli tasarım alanlarında uzmanlaşmış tasarımcılar bölümde özelleşmiş seçmeli dersler açtılar ve tasarım stüdyo derslerine katkı vermeye başladılar. Ece Yalım, *ürün tasarımında renk*, Sezgin Akan *gelenekselin ötesinde mücevher*, Servet Işık *televizyon için sahne tasarımı*, Zeynep Genç *iç mimarlığa giriş*, Tuğba Ülker ve Funda Özkan *seramikte biçim* ve Aylin Küçükkaaya *yeni ofis* derslerini verdiler. İlk yıllarda Hakan Ertep tarafından verilen *grafik tasarımı* dersi, daha sonra bölüm mezunu Emrah Çiftçi tarafından sürdürüldü. Stüdyo ekiplerinin oluşturulmasında tam zamanlı

öğretim üyelerinin yanı sıra yarı zamanlı olarak görevlendirilen profesyonel tasarımcıların da yer alması gözetildi. Böylelikle uygulamalı tasarım dersleri, profesyonel tasarım pratiğinden sürekli beslendi. Mine Hoşgün Soylu, Mete Ahıska ve Murat Erciyas, bu kapsamda stüdyo derslerine uzun yıllardır sürekli katkı veren eğitimciler arasındadır.

Gülay Hasdoğan'ın yönetim kurulu başkanlığı yürüttüğü 2006-2010 yılları arasında ETMK, Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM) ve Dış Ticaret Müsteşarlığı (daha sonra Ekonomi Bakanlığı, bugünkü adıyla Ticaret Bakanlığı) ile stratejik ortaklık kurarak Design Turkey Endüstriyel Tasarım Ödülleri değerlendirme sistemini geliştirdi. Akademisyenler, tasarımcılar ve disiplinlerarası uzmanlardan oluşan danışma kurulundan alınan görüşlerle geliştirilen bu sisteme, bölüm üyeleri de aktif katkı verdiler (Hasdoğan, 2012). 2008 yılında ilki düzenlenen ve iki yılda bir gerçekleşen Design Turkey ödül sistemi 2020 yılı hariç 2016-2021 yılları arasında her yıl düzenlendi. Design Turkey Ödül töreni, 2016-19 yılları arasında her yıl, Ticaret Bakanlığı ve TİM tarafından düzenlenen Design Week Turkey kapsamında gerçekleştirildi. Bölüm, Design Turkey sergisi ve konferansı ile Design Week Turkey kapsamında düzenlenen etkinliklere her yıl öğrenci gezileri düzenle-

di. 2011 yılına kadar İstanbul Design Week kapsamındaki üniversite sergilerine katılan bölüm, 2012’de Ankara Tasarım Haftası, 2012 ve 2014 yıllarında İstanbul Tasarım Bienali Akademi Programı, 2012-2015 yılları arasında Türkiye İnovasyon Haftası ve Design Week Turkey kapsamındaki üniversite standlarına mezuniyet projeleri, dönem projelerinden seçkiler ve seçmeli dersler kapsamında geliştirilen projelerle düzenli olarak katıldı. Bu sergiler, bölümün diğer tasarım bölümleri, endüstri kuruluşları ve meslektaşlarla etkileşimini artırdı.

Bu dönemde endüstriyel tasarım alanında meslek ortamını etkileyen bir dizi mevzuat değişikliği gerçekleşti. 1980’li yılların sonunda başlayan ODTÜ Teknokent’in kurulması çalışmaları, 2001 yılında yürürlüğe giren Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu’ndan sonra girişimci şirketlere sağlanan vergi muafiyetleri ve teşvikler ile hızlandı ve Teknokent şirketleri, bölümün iş birliği yaptığı önemli paydaşlar arasında yerini aldı. 2008 yılında Tasarım Desteği Hakkında Tebliğ yayımlandı. 2009’da Türk Tasarım Danışma Konseyi kuruldu. ETMK’nın da üyesi olduğu konsey, ulusal tasarım politikalarını geliştirirken, mesleki örgütlenmede etkin rol oynayan bölüm üyeleri bu süreçlerde danışılan önemli paydaşlar arasında yer aldı.

2.3.6 2009-2021: İlk Kuşak Kurucuların Ayrılışı ve Yeni Uzmanlıklar

Bölümün kurucu kadrosundan Güner Mutaf, Ali Günöven, Mehmet Asatekin ve Hasan Saltık, 2000’li yılların ikinci yarısında emekli oldular. Hasan Saltık, yarı zamanlı öğretim görevlisi olarak bölüme katkı vermeye devam etti. Mehmet Asatekin’in emekliliğinden sonra Fatma Korkut *endüstriyel tasarıma giriş* dersini vermeye ve 3. sınıf tasarım stüdyosunu yürütmeye başladı. 2009 yılında bölüme yeni öğretim görevlileri katıldı. Dalsu Özgen (*Koçyıldırım*), Canan E. Ünlü ve Hasan Saltık tarafından yürütülen *temel tasarım* stüdyosuna katkı vermeye başladı, Canan Ünlü’nün emekliliğinin ardından bu stüdyonun yürütücülüğünü üstlendi. Barış Yazıcı, Hakan Gürsu tarafından yürütülen 2. sınıf stüdyosuna katkı vermeye başladı.

Aynı yıl bölüme katılan Uzman Mehtap Öztürk Şengül, Ataman Özdemir’den sonra fakülte model işliklerinin yöneticiliğini yapmaya başladı. 2013 yılında aynı birime Alper Karadoğaner de katıldı.

2010’lu yıllarda, araştırma görevlilerinden yurtdışında doktora veya doktora sonrası araştırma yapanlar bölüme dönerek öğretim üyesi oldular ve bölüm akademik gündemine yeni araştırma konularını taşıdılar. Kanada’da Calgary Üniversitesinde Stuart Walker danışmanlığında doktorasını yapan Çağla Doğan, 2010 yılında dönerek Fatma Korkut ile birlikte 3. sınıf stüdyosunda sürdürülebilirlik odaklı projeler yürütmeye başladı; lisansüstü düzeyde sürdürülebilirlik için tasarım derslerini geliştirdi ve verdi; sonraki yıllarda ODTÜ YTM- MAT-PUM’da (*Yapılı Çevre ve Tasarım Uygulama ve Araştırma Merkezi*) Sustain DRL isimli sürdürülebilirlik için tasarım araştırma grubunu kurdu. İngiltere’de Brighton Üniversitesinde doktorasını tamamlayarak 2013 yılında dönen Harun Kaygan, sonradan adı *tasarım ve kültür* olarak değişen *tasarımda anlam* dersini vermeye başladı. İngiltere’de Sheffield Üniversitesinde doktorasını tamamlayarak aynı yıl dönen Pınar Kaygan, *tasarım yönetimi* derslerini vermeye başladı. Cambridge Üniversitesinde doktora sonrası araştırmasını tamamlayarak 2015 yılında dönen Gülşen Töre Yargın, Çiğdem Erbuğ’un emekliliğinden sonra ÜTEST’in sorumluluğunu aldı ve ergonomi dersini vermeye başladı. Avustralya’da New South Wales Üniversitesinde doktora sonrası araştırmasını tamamlayarak 2017 yılında dönen Senem Turhan, sürdürülebilirlik için tasarım kapsamında 3. sınıf stüdyosunda uygulayarak geliştirdiği “deneyim yansıtma modellemesi” yöntemiyle ilgili çalışmalarına devam etti, sonraki yıllarda teknik çizim derslerini vermeye başladı. Lancaster Üniversitesinde doktorasını tamamlayarak dönen Damla Tönük Kruithof, *tasarım ve toplum* dersini vermeye başladı. Aynı yıl bölüme katılan Aernout Kruithof da Refik Toksöz’ün emekliliğinin ardından *tasarımda bilgisayar* derslerini vermeye başladı. Kadroya yeni katılan tüm öğretim üyeleri, stüdyo derslerine de katkı vererek uzmanlık birikimlerini aktardılar. Bölüm

2013-2017 yılları arasında program değerlendirilmesini yaparak üçüncü sınıfta ve stajlar kapsamında verilen sayısal modelleme derslerini, birinci sınıf programına aldı.

2011 yılında Gülay Hasdoğan, Fatma Korkut ve Canan E. Ünlü, Pakistan'ın İslamabad kentinde bulunan Ulusal Bilim ve Teknoloji Üniversitesi'ne (NUST) Sanat, Tasarım ve Mimarlık Okulu (SADA) bünyesinde açılması planlanan endüstriyel tasarım bölümünün müfredatını hazırlamak üzere bir çalıştay ziyareti gerçekleştirdiler. Program, izleyen yıl öğrenci almaya başladı; ODTÜ ile imzalanan değişim anlaşması sonucu bu programdan bölümün lisans programına bir dönemliğine öğrenciler gelmeye başladı. SADA NUST eğitim kadrosundan Jawwad Zaidi, ODTÜ'de endüstriyel tasarım yüksek lisansını tamamladıktan sonra okuluna dönerek bölüm başkanı oldu. Bölüm 2012 yılında Erasmus IP projesi çerçevesinde, Eindhoven Teknik Üniversitesi ve Sint-Lucas Brüksel Üniversitesi iş birliği ile "Light Through Culture" isimli çalışmaya ev sahipliği yaptı.

2010'lu yıllarda, ulusal ve uluslararası yarışmalardaki başarılar bölümün görünür-lüğünü artırdı. Bölüm, öğrenciler tarafından

'tasarım konsepti' kategorisinde kazanılan Red Dot Ödülleri'ne göre yapılan 2011 yılı *Red Dot tasarım sıralamasında (Red Dot Design Ranking)* Amerika kıtası ve Avrupa'nın en başarılı tasarım okulları arasında ilk kez yer aldı. Bölüm günümüze kadar bu sıralamada ilk 15 içinde yer aldı: 13. (2011), 6. (2013), 7. (2014), 5. (2015 - 2018), 7. (2019), 12. (2020). 2013 yılında bölüm, *Domus Dergisinin Avrupa'nın En İyi 100 Mimarlık ve Tasarım Okulu* rehberinde ilk kez yer aldı. Hakan Gürsu'nun uluslararası tasarım yarışmalarında kazandığı ödüller ulusal basında geniş yer aldı. Design Turkey Ödüllerinin kazananları arasında ODTÜ mezunları ağırlıklı oldu. Bölüm öğrencileri, ihracatçı birliklerinin düzenlediği yarışmalarda kazandıkları ödüllerle yurtdışında lisansüstü çalışma yapmak üzere burslar kazandılar.

Bu dönemde bölüm, iş birliği ağını genişleterek, endüstriyel firmaların yanı sıra mesleki örgütlerle, sivil toplum örgütleriyle ve eğitim kurumlarıyla da projeler yürütmeye başladı. 2011 yılı güz döneminde dördüncü sınıf stüdyosunda OMSİAD (*Ofis Mobilyaları Sanayi ve İş Adamları Derneği*) iş birliği ile "Ofis Dinlenme Koltuğu Projesi" gerçekleştirildi (*Pedgley vd., 2012*). Üretilen prototipler CNR

Şekil: 18

OMSİAD için Ofis Bekleme Koltuğu Projesi sergisi, OfficeExpo Fuarı, CNR İstanbul, 2012.

İstanbul’da düzenlenen 2012 OfficeExpo fuarında sergilendi (Şekil 18). Prototiplemeye destek veren altı firma, projelerini gerçekleştirmek üzere altı öğrenciyle sözleşme imzaladı. Üçüncü yıl stüdyosunda, Fatma Korkut ve Çağla Doğan’ın yürütücülüğünde katılımcı tasarım yaklaşımını benimseyen sosyal tasarım projeleri yapılmaya başladı; 2012-2016 yılları arasında ODTÜ yerleşkesine komşu Çiğdem Mahallesinde, Çiğdemim Derneğiyle ve mahalledeki Başkent Üniversitesi Özel Ayşeabla Okulu ile birlikte gerçekleştirilen “Hayalimizdeki Çiğdem Mahallesi,” “Çiğdem Mahallesinin Kimliği,” “Yeniden Kullanım ve Çocuklar” ve “Engelsiz Çiğdem Mahallesi” projeleri (Şekil 19), mahalle halkını ve 200’e yakın bölüm öğrencisini sosyal tasarım ve katılımcı tasarım pratiğiyle tanıştırmış öncü projelerdir (Korkut, 2016; Kaygan vd., 2017; Umulu ve Korkut, 2019).

Bölüm, iş birliğiyle yürütülen eğitim projelerinde endüstriyel tasarım eğitimi ön planda tutma konusunda kararlı bir tutum izledi. Pedagojik açıdan bazı iş birliklerinin sürekli kılınması ve belli dönemlerde tekrar edilmesi benimsendi. Tekrar edilen iş birliği örneklerinden Profilo-BSH

firması ile 2007, 2012 ve 2016’da yürütülen dönem projeleri ile çeşitli yıllarda yürütülen mezuniyet projeleri, bölümün görünürlüğünü artırmaya da katkıda bulundu; bu projelerin verimli yürütülmesinde o dönemde Profilo’da görev yapan bölüm mezunu Sedef Aksoy’un önemli bir rolü oldu. Dördüncü yıl ve üçüncü yıl stüdyolarında paralel olarak BSH firması ile yürütülen *ev kahramanları (Home Heroes)* başlıklı projenin sonuçları, 2012 yılında Almanya’da Munich Creative Business Week (Münih Yaratıcı İş Haftası) kapsamında sergilendi (Hasdoğın vd., 2012). Ayrıca, 2016 yılında yürütülen *Afrika ülkeleri için çamaşır yıkama çözümleri* dönem projesi (Şekil 20) (Kaygan, 2017) öncesinde, Almanya’dan gelen firma avukatının ve projeye dahil olan öğretim üyelerinin katkılarıyla bir gizlilik ve fikri haklar sözleşmesi oluşturuldu. 2016 yılının sonunda yürürlüğe giren 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu’nun üniversitede yürütülen projenin fikri mülkiyetinin yine üniversiteye ait olduğu hususunu kesinleştirmesiyle, ODTÜ Teknoloji Transfer Ofisi (TTO), eğitim projelerinde fikri haklar konusunu düzenleyen örnek sözleşme ve süreç tanımları hazırlamaya başladı.

Şekil 19
Çiğdemim Derneği ile birlikte yürütülen “Engelsiz Çiğdem” projesi buluşması, Çiğdem Mahallesi, 31 Ekim 2016.

Şekil: 20

Sol: BSH iş birliğiyle Afrika ülkeleri için çamaşır yıkama çözümleri projesi için Nijeryalı mühendislerle çalıştay. Sağ: BSH ekibinden teknik geri bildirim. ID 401 Endüstriyel Tasarım V, 2016 güz dönemi.

Yeni devlet ve vakıf üniversitelerinin kurulması, çok sayıda endüstri ürünleri tasarımı bölümünün açılması, beraberinde kadro ve eğitim altyapısı konularını gündeme getirdi. Birçok yeni bölümün açılması, eğitimde olumlu bir rekabet yaratmakla beraber, alandan mezun doktoralı öğretim elemanlarının sayısının yetersiz kalması, yeni açılan bölümler açısından önemli bir güçlük yaratıyordu. Bölüm mezunları doktoralarını tamamladıktan sonra bu yeni bölümlerde görev almaya başladılar, aralarından bölüm başkanlığı, araştırma laboratuvarı yürütücülüğü ve dekan yardımcılığı görevlerini yürütenler oldu. Endüstri ürünleri tasarımı bölümlerinin artmasıyla, eğitimin nitelikleri, altyapı ve insan kaynaklarının geliştirilmesi ve tasarım eğitiminde güncel sorunlara çözüm aranması amacıyla, 2006 yılında Endüstriyel Tasarım Bölümleri Akademik Konseyi (ETAK) kurulmuş, ilk toplantısı Marmara Üniversitesinde yapılmış, dördüncü toplantısı ise Kasım 2007’de ODTÜ’nün ev sahipliğinde gerçekleştirilmiştir. Her yıl iki kez toplanan konseye her dönem farklı kurumlar ev sahipliği yapmaktadır. 2019 yılında ikinci kez ETAK toplantısına ev sahipliği yapan bölüm, ETAK Akreditasyon Komisyonunun kurulmasını bu toplantıda önermiş ve komisyona başkan olarak Gülay Hasdoğan seçilmiştir.

ODTÜ 2014 yılında üniversitede bir “Tasarım Fabrikası” kurmak amacıyla Ankara Kalkınma Ajansı’na başvurdu. Bölüm üyelerinden Pınar Kaygan, Harun Kaygan,

Çağla Doğan ve Barış Yazıcı atölyelerin alt yapısının planlanması ve disiplinlerarası tasarım stüdyolarının düzenlenmesi süreçlerine destek verdi. Pınar Kaygan *işbirlikçi tasarım* disiplinlerarası dersini açtı. Bölüm, aynı yıl, Pınar Kaygan’ın öncülüğünde Ulusal Tasarım Araştırmaları Konferansı (UTAK) başlığı altında bir ulusal tasarım konferansı serisi başlattı. Bu tarihten itibaren her iki yılda bir gerçekleştirilen UTAK, farklı bölüm üyeleri tarafından yürütülmekte, konferansın tam metin bildiri kitapları basılmakta ve internette erişime açık olarak paylaşılmaktadır (Şekil 21). UTAK’ın başlıca hedefi, tasarım alanında ülkemizde yürütülen araştırmaların ve geliştirilen yeni yaklaşımların akademik ortamda paylaşılması ve tartışılması yoluyla Türkçe alanyazının geliştirilmesidir.

Bölüm 2016 yılında mezuniyet projelerinden bir örnekle Dubai Design Week kapsamında Dubai’de (Birleşik Arap Emirlikleri) düzenlenen ikinci Global Grad Show’da yer almak üzere Türkiye’den davet edilen tek üniversite oldu. İzleyen yıllarda da mezuniyet projelerinden örneklerin sergilendiği bu etkinliğe katılım düzenli olarak sürdü. Global Grad Show, bugüne kadar projesi sergilenen mezunların yanı sıra bölümden öğretim elemanlarının etkinliğe katılımı için de destek sağladı.

2014 yılında, Türk Tasarım Danışma Konseyinin eylem planında yaptığı görevlendirmeye, Mesleki Yeterlilik Kurumu (MYK), tasarım meslekleri için dört yıllık

üniversite diplomasından bağımsız olarak mesleki yeterlilik sertifikası vermek üzere çeşitli kuruluşları yetkilendirmeye yönelik çalışmalar başlattı. 2015 yılında ETMK ile birlikte bölümden öğretim üyeleri de MYK'nin düzenlediği ilgili toplantılara katılarak bu duruma itiraz ettiler. Bu gelişme, endüstriyel tasarım mesleğinin yasal olarak tanımlanması için daha güçlü bir örgütsel yapıya kavuşturulması gerektiğini ortaya koydu. Bölüm üyelerinden Gülay Hasdoğın, Fatma Korkut ve Mehtap Öztürk Şengül, Mimarlar Odası Ankara Şubesini ziyaret ederek Mimarlar Odası altında örgütlenmenin güçlendirilmesi için çalışma yapmayı önerdiler. Bölümde teknik çizim derslerini veren yarı zamanlı öğretim görevlisi Mustafa Hasdoğın, 2016'da Mimarlar Odası Ankara Şubesi seçimlerinde yedek yönetim kurulu üyeliğine aday oldu ve seçildi. Aynı yıl, Mimarlar Odası Genel Merkezi altında, anılan bölüm üyeleri ile birlikte Ankara içinden ve dışından meslektaşların katıldığı Mimarlar Odası Endüstriyel Tasarımcılar Komisyonu kuruldu. Komisyon, 2019 yılında *Endüstriyel Tasarımcılar için Etik Kılavuz* belgesini ve *Ulusal Endüstriyel Tasarım Yarışmaları Yönergesini* meslektaşlarla paylaştı. Etik kılavuz, temelini Fatma Korkut'un *tasarımcıların yasal hak ve sorumlulukları* isimli lisansüstü dersinde yürüttüğü bir çalışmadan aldı. Komisyon, Dünya Endüstriyel Tasarım Günü (29 Haziran) çerçevesinde 2018 ve 2019 yıllarında Mimarlar Odası

Ankara Şubesi ev sahipliğinde, Odanın Kızılay'daki binasında, temalı paneller ve Ankara ve civarındaki okullardan mezuniyet projelerinin yer aldığı sergiler düzenlendi; seçilen projeleri öğrenciler panellerde tanıtıldı. Küresel salgından sonra 2020 ve 2021 yıllarında panel ve sergiler sanal ortamda ülke genelindeki tüm okullar davet edilerek gerçekleştirildi. Bölüm, bu panel ve sergilere aktif katılım sağladı.

Üniversite giriş sınavlarında bölümlere ayrılan kontenjanların yükseltilmesiyle, bölümün lisans programındaki öğrenci sayısı özellikle 2017 yılından sonra hızlı bir artış gösterdi. Bu nedenle stüdyo derslerinin kurgusu, altyapısı ve haftalık programa dağılımı ile ilgili olarak Şubat 2019'da bir planlama çalışması yapıldı. Yeni stüdyo sistemi 2019 bahar döneminde uygulamaya kondu. Bu sistemle birlikte stüdyo ekibi ve öğrenciler bölünerek şubelere ayrıldılar. Her yılın kendi stüdyosunun olduğu ve her stüdyoda öğrenciye özel masa kullanımının mümkün olduğu bir sistemden, stüdyo mekânlarının farklı sınıflar tarafından ortaklaşa kullanıldığı yeni bir çalışma düzenine geçildi. Öğrenci sayısındaki artıştan sonra, 4. sınıfta görevli olan Gülay Hasdoğın ve 3. sınıfta görevli olan Harun Kaygan ve Gülşen Töre Yargın, yarı zamanlı öğretim görevlileri Mustafa Hasdoğın ve Levent Muslular'ın katılımıyla, 2018 yılında iki şubeye ayrılan ikinci sınıfta görev aldılar. Dış paydaşlarla iş birliği projeleri 2. yıl stüdyosunda da gerçekleştirilmeye başladı.

Şekil: 21
UTAK bildiri kitapları, 2014, 2016, 2018 ve 2020.

Şekil: 22
DRS Learn X Design 2019 Beşinci Uluslararası Tasarım Eğitimi Araştırmacıları Konferansı kapanış günü, ODTÜ Kültür ve Kongre Merkezi, 12 Temmuz 2019.

2010'lu yıllarda bölümün uluslararası ilişkileri akademik ve araştırma alanlarında da arttı. Bölüm öğretim elemanları uluslararası dergilerin yayın ve hakem kurullarında görev aldılar. Uluslararası toplulukların yönetim kurullarında bölümü temsil ettiler. İngiltere'nin Design Research Society (DRS) topluluğuyla kurulan ilişkiler sonucu, bölüm 2019 yılında, DRS Special Interest Group in Design Pedagogy (PedSIG, Tasarım Eğitimi Özel İlgi Grubu) ile iş birliğinde DRS Learn X Design 2019 Beşinci Uluslararası Tasarım Eğitimi Araştırmacıları Konferansı'na ev sahipliği yaptı (Şekil 22). Konferans Naz Börekçi, Fatma Korkut ve Dalsu Özgen Koçyıldırım koordinatörlüğünde gerçekleştirildi. 2019 yılı boyunca Orta Doğu Teknik Üniversitesinde ilk endüstriyel tasarım dersinin açılmasının ellinci, Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümünün kuruluşunun kırkinci

yıldönümü nedeniyle "ODTÜ Endüstriyel Tasarım Eğitimi ve Araştırmalarında 50/40 Yıl" başlığı altında çeşitli etkinlikler ve sergiler ve Bahar Şener-Pedgley, Owain Pedgley ve Fatma Korkut koordinatörlüğünde düzenlendi. Bu etkinliklerin arasında yer alan bir panelde, bölümün kurucu üyelerinin ve ilk dönem mezunlarından temsilcilerin de bulunduğu panelistler bölüm deneyimlerini paylaştılar (Şekil 23).

Mart 2020'de patlak veren COVID-19 küresel salgını nedeniyle 2019-2020 bahar döneminin geri kalanı ve 2020-2021 akademik yılının tamamı uzaktan eğitim ile gerçekleştirildi. Bu süreçte bölüm üyeleri uzaktan eğitim araçlarını kullanırken deneyimledikleri sorun ve çözümleri aralarında paylaşarak yeni yöntemler geliştirdiler. Harun Kaygan ve Pınar Kaygan 2020 yılında

Şekil: 23
Sol: Bölümün kurucu üyeleri ve erken dönemde katkıda bulunanlar. Sağ: Bölüm mezunları paneli. Haziran 2019.

bölümden ayrıldılar. Bölüm kadrosuna 2020 yılında doktora sonrası araştırmasını İrlanda’da Limerick Üniversitesinde tamamlayan Yekta Bakırlioğlu katıldı ve döngüsel ekonomi perspektifini de katarak *tasarım yönetimi* dersini vermeye başladı. Doktora derecesini Liverpool Üniversitesinden alan Güzin Şen, 2021 yılında bölüm kadrosuna katılarak serbest el çizim dersini vermeye ve temel tasarım dersine katılmaya başladı; ayrıca estetik üzerine bir lisansüstü seçmeli ders geliştirerek vermeye başladı.

Nisan 2020’de YÖK yürütme kurulunun kararı ile içerikleri aynı isimleri farklı olan bölümlerin isimlerinde ortaklaşmaya gidildi; ETAK’ın 2013 yılında aldığı ve YÖK’e ilettiği karar sonucunda bölümün ismi, Türkiye’deki tüm diğer bölümlerle birlikte “Endüstriyel Tasarım” oldu. 2021-2022 akademik yılı COVID-19 önlemleri gözetilerek, yüz yüze ve hibrit yürütölmeye başladı.

3. *Tartışma ve Sonuç: Ortadoğu Ekolünün Etkisi*

Bu makale, ODTÜ Endüstriyel Tasarım Bölümünü Türkiye’de tasarım eğitiminin başlangıç yıllarında oluşan üç ekolden biri olarak incelemiş, İstanbul’da gelişen *Akademi ve Tatbiki ekollerinden* farklı olarak, Cumhuriyetin başkenti Ankara’da 1956’da kurulan bir yerleşke üniversitesinin özgün kurumsal kültürü içinde *Ortadoğu ekolünün* yaratıcısı olarak konumlandırmıştır. ODTÜ Endüstriyel Tasarım Bölümünün kuruluş ve gelişim öyküsü, ODTÜ’nün kuruluşuyla benzerlikler taşır. Türkiye’nin modernleşme hedeflerinde varlık bulan endüstriyel tasarım eğitimi, yenilikçi bir yaklaşım ile kurulan ODTÜ’de uygun bir gelişme ortamı bulmuş; bölüm, ODTÜ’nün temel aldığı eleştirel düşünme yaklaşımını benimsemiştir. ODTÜ, kuruluşundan itibaren üniversitenin altyapısının kurulmasından arazinin ağaçlandırılmasına kadar çeşitli süreçlerde öğrenciyi de karar ve uygulama süreçlerine dahil etmiştir. Bölüm de öğrenciyi sürecin içine katarak, başlangıçta tamamen farklı altyapılardan gelen eğitim kadrosu ile, giderek evrilen bir yapıda özgün eğitim yaklaşımını ve

müfredatını geliştirmiştir. ODTÜ’nün, eşitlikçi ve yatay yönetim anlayışı bölümde de kendini göstermiş, bölüme katılan genç kuşaklar eşit sorumluluk ve söz hakkıyla kendilerini hızla geliştirme olanağı bulmuşlardır. İlk kuşak kurucu çekirdek kadro erken yıllarda yönetim görevini genç kuşağa devretmiştir.

Bölüm, kuruluş yıllarında yepyeni bir mesleğin eğitimini farklı uzmanlıkları bir araya getirerek üniversite sistemi içinde tanımlamaya odaklanırken, ilerleyen yıllarda, endüstri ile yaptığı giderek artan iş birlikleri ile meslek ortamından sürekli geri bildirim alarak eğitim yaklaşımını ve yöntemlerini geliştirmiştir. Bölümün meslek ortamıyla iş birliğinin en önemli kaynağı mezunlardır. Farklı sektörlerde önemli görevlerde rol alan mezunlar, bitirme veya dönem projelerinde iş birliği tekliflerini bölüme getirmektedirler. Bölümün mezunlarıyla sürdürdüğü güçlü bağ, mezunların kariyerlerini düzenli olarak izlemeyi de desteklemektedir; bölümün sürekli güncellenen bir mezun veri tabanı vardır.

ODTÜ Endüstriyel Tasarım Bölümü, 2021 Ekim ayı itibarıyla 1282 lisans, 170 yüksek lisans, 36 doktora mezunu vermiştir. 2019 yılında yapılan bir araştırmanın verilerine göre tüm mezunların %58’i kadın, %42’si erkektir. Lisans mezunlarının %8’i doktora, %30’u yüksek lisans derecesine sahiptir. Mezunların yaklaşık dörtte biri yurtdışında, yoğunluklu olarak Avrupa ülkelerinde ve Kuzey Amerika’da yaşamaktadır. Türkiye’de yaşayan mezunların yaklaşık %80’i Ankara ve İstanbul’da ikamet etmektedir. Yurtiçi ve yurtdışında kariyerlerini takip edebildiğimiz tüm mezunların yaklaşık beşte dördü mesleğini icra etmekte, beşte biri de akademide çalışmaktadır. Bölüm mezunu tasarım akademisyenleri, Türkiye’de 39 farklı üniversitede görev yapmaktadır (*ODTÜ Endüstriyel Tasarım Bölümü, 2019*). Uluslararası tanınırlığa ulaşan, Ikea, Phillips, Volvo, LinkedIn, Miele, Hasbro, Fjord, Whirlpool gibi küresel firmalarda çalışan ve yurtdışında kendi tasarım danışmanlık firmalarını başarıyla yürüten mezunlar, ülke içindeki etkiyi yurtdışına taşımayı sürdürmektedir.

ODTÜ'nün uluslararası tanınırlığını yayın ve atıf performansına bağlı olarak artırmaya ilişkin kurumsal hedefleri, yeni bir disiplin olarak bölümü, akademik performans göstermekte zorlamıştır. Öğretim üyeliğine yükselme için yurtdışında doktora veya doktora sonrası araştırma yapma zorunluluğu, bölümün yetiştirdiği araştırma görevlilerini öğretim üyesi olarak istihdam edememesine neden olmuş, öte yandan farklı üniversitelerde çoğunlukla da bölüm başkanlığı gibi yönetici pozisyonlarda görev alan akademisyenler, *Ortadoğu ekolünün* etkisini ülke genelinde tasarım eğitimine taşımışlardır. Yurtdışında akademik çalışma yaparak bölüme dönen öğretim üyeleri ise yeni araştırma odakları getirmiş, sürekli yenilenmeyi sağlamışlardır. Bölüm, kullanılabilirlik, etkileşim için tasarım, sürdürülebilirlik için tasarım, malzeme deneyimi, sosyal tasarım, tasarımda nitel araştırma, tasarım ve kültür, tasarım eğitimi ve tasarım yöntem ve araçları konularında etkisi yüksek akademik çalışmalar ve yayınlar yapmaktadır.

Bölüm, kuruluşundan itibaren ODTÜ Mimarlık Fakültesinin en “yeni” ve en “küçük” bölümü olarak konumlandırılmış, öğretim üyesi sayısının az olması nedeniyle yakın zamana kadar üniversite ve fakülte içindeki akademik kurullarda temsiliyeti de az olmuştur. Yine yakın zamana kadar az sayıdaki öğretim kadrosu, yüksek ders saati yüküyle eğitim sorumluluklarını gerçekleştirirken, yaptığı etkinliklerin görünürlüğünü sağlamakta zorlanmıştır. Ancak son yıllarda bölümün kadrosu güçlenmiş, bölüm üyeleri üniversite ve fakülte içinde karar alma süreçlerinde daha etkin rol almaya başlamışlardır. Bölüm, 2002 yılında stratejik bir karar alarak mezuniyet projelerini Mimarlık Fakültesinde değil, ODTÜ Kültür ve Kongre Merkezinde sergilemeye başlamıştır. 2020 yılındaki küresel salgına kadar her yıl tekrarlanan sergiler, düzenlenen ulusal ve uluslararası konferanslar ve kazanılan uluslararası ödüller, bölümün ODTÜ içindeki görünürlüğünü artırmıştır. Bölümün endüstri ile kurduğu iş birliği sistemi, ODTÜ içindeki farklı bölümlerin yanı sıra farklı üniversitelerin endüstriyel tasarım bölümlerine de örnek olmuş, iş bir-

liğini artırmıştır. Bölüm, stüdyo eğitiminde mekânların kullanımına yönelik geliştirdiği paylaşım sistemi, farklı eğitimci kuşakları ve profesyonel tasarımcıları bir araya getiren karma ekiplerle yürüttüğü stüdyo eğitimi ve stüdyo proje çıktılarını etkili sergileme ve tanıtım yöntemleri ile Mimarlık Fakültesi içinde de örnek uygulamalar gerçekleştirmiştir.

Bölümün düzenlediği ve ev sahipliği yaptığı “Tasarım, Endüstri ve Türkiye” (1994), “Design & Emotion” (2004), “DRS Learn X Design” (2019) gibi uluslararası konferanslar, Delft Teknoloji Üniversitesi ile yürütülen ortak yüksek lisans programı ve AB projesi ortaklıkları araştırma gündemini canlı tutmuş, lisansüstü programlarının niteliklerinin yükselmesine katkı sağlamıştır. Gerek lisans gerekse lisansüstü programlarımızın mezunları yurtdışında tanınmış üniversitelerde görev almış, onların bölümle olan bağlantıları akademik gündeme önemli girdi sağlamıştır. Bölüm üyelerinin akademik çalışmalarının en önemli kaynaklarından biri de lisans eğitimidir. Tasarım eğitimi, pratiği ve süreçleri için geliştirilen yöntem ve araçlar lisans eğitiminde sınanarak iyileştirilmektedir.

Bölüm üyeleri, 1980’li yıllardan itibaren meslek ortamına yön veren birçok oluşumda ve etkinlikte lider rol oynamıştır. Bölümün ilk mezunları, ETMK’yi kurmuşlardır (1988), Mimarlar Odasının ilk üyeleri olmuşlardır. Gerek ETMK ile kurulan aktif bağlantı, gerekse kamu kurumlarından gelen taleplerle, bölüm üyeleri, tasarımların korunmasına yönelik yasal düzenlemenin hazırlık sürecine katılmaktan (1995), Design Turkey ödül sisteminin geliştirilmesine (2008) ve odalaşma çalışmaları kapsamında Mimarlar Odası bünyesinde Endüstriyel Tasarımcılar Komisyonunun kurulmasına (2016) kadar meslek kuruluşlarını, endüstriyi ve devleti bir araya getiren birçok oluşumda lider ve yönlendirici olmuşlardır.

Teşekkür ve İthaf

ODTÜ Endüstriyel Tasarım Bölümü üzerindeki özel etki ve izleri her zaman hatırlanacak olan öncü kuşak ve erken dönem hocalarımızı, öğrencilerimizin eğitimine ve kurumsal gelişimize önemli katkılar

veren kurum içi ve kurum dışı tüm akademisyenleri sevgi ve saygıyla anıyoruz: David K. Munro (1938-2019), Serim Denel, Mehmet Asatekin, Güner Mutaf (1947-2014), Halime Demirkan, Selahattin Önür, Ali Günöven, Hasan Saltık, Tevfik Balcıoğlu, Maryse Posenae Erkip, Feyyaz Erpi (1923-2006), Ali Nejat Erten (1952-2020), Önder Şenyapılı (1940-2021), Bruce Archer (1922-2005), John Heskett (1937-2014) ve Wolfgang Jonas. Mezunlarımızın, ODTÜ yerleşkesinde geliştirdiğimiz ve ortaklaştığımız değerlerin takipçisi olduklarına tanığız; bu çalışma onlara adanmıştır●

Kaynakça

- Archer, B. (1999). *Araştırma Yöntemleri Üzerine*. Çeviri: Şermin Ayanak. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.
- Asatekin, M. (1999). ODTÜ Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümünün 20. Kuruluş Yıldönümü Etkinlikleri, Panel. ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Kubbealtı, Ses çözümü: Şebnem Timur. 24 Aralık 1999.
- Asatekin, M. (2006). ODTÜ Mimarlık Fakültesi Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü "Başlangıç Notları". *Tasarım + Kuram*, 3(5), 28-33.
- Asatekin, M. (2019). Eğitimcilerin ve Mezunların Gözünden ODTÜ Deneyimi, Panel. ODTÜ Endüstri Ürünleri Tasarımı Eğitiminde 50/40 Yıl Etkinlikleri. ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Kubbealtı, ses kaydı, 28 Haziran 2019.
- Asatekin, M. (2020). ETMK idea söyleşileri II. Mehmet Asatekin, Gülay Hasdoğan. Youtube video yayını. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=3HXct5swh18&t=2496s>
- Asatekin, M., & Mutaf G. (1979). *Endüstri Tasarımı Bölümü Kuruluş Raporu, ODTÜ Mimarlık Fakültesi*. H.A. Er, F. Korkut & Ö. Er (der.) Nesnel 1 içinde (s. 88-95). İstanbul: Boyut Yayın Grubu.
- Balcıoğlu, T. (2019). Eğitimcilerin ve Mezunların Gözünden ODTÜ Deneyimi, Panel. ODTÜ Endüstri Ürünleri Tasarımı Eğitiminde 50/40 Yıl Etkinlikleri. ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Kubbealtı, ses kaydı, 28 Haziran 2019.
- Boyla, O. (2003). Oya Boyla [ile yapılan söyleşi]. *Akademi'ye Tanıklık 3: Güzel Sanatlar Akademisi'ne Bakışlar... Dekoratif Sanatlar*, Gezgin, A.Ö. (der.), 317-336. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Bruinsma, M. (der.) (1988). *The Other Side of Design: Mythe of rede*. Amsterdam: De Balie.
- Celbiş, Ü. (2006). Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü. *Tasarım + Kuram*, 3(5), 34-40.
- Er, H.A., Korkut, F. & Er. Ö. (der.) (1998). *Nesnel 1: Türkiye'de Endüstriyel Tasarım Eğitimi*. İstanbul: ETMK ve Boyut Yayın Grubu.
- Er, H.A., Korkut, F. & Er, Ö. (2003). U.S. Involvement in the Development of Design in the Periphery: The Case History of Industrial Design Education in Turkey, 1950s-1970s. *Design Issues*, 19(2), 17-34.
- Er, Ö. (1998). Maryse Posenae Erkip: Tasarım Tarihi bir Bakıma Tasarım Mesleğinin Özgeçmişidir. H.A. Er, F. Korkut, & Ö. Er. (der.) *Nesnel 1: Türkiye'de Endüstriyel Tasarım Eğitimi* içinde (s. 108-114). İstanbul: ETMK ve Boyut Yayın Grubu.
- Erpi, F. (1999). ODTÜ Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümünün 20. Kuruluş Yıldönümü Etkinlikleri, Panel. ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Kubbealtı, Ses çözümü: Şebnem Timur. 24 Aralık 1999.
- Evyapan, N., Korkut, F. & Hasdoğan, G. (2005). Glass Packaging for Food and Beverage Products: Design Process and Innovation Strategies in an Educational Project. M. Gül & E.S. Umdü (der.) *IV. Uluslararası Ambalaj Kongre ve Sergisi Konferans Kitabı Cilt 2* içinde (s. 637-646). İzmir: TMMOB Kimya Mühendisleri Odası Ege Bölge Şubesi.
- Günöven, A. (2019). Eğitimcilerin ve Mezunların Gözünden ODTÜ Deneyimi, Panel. ODTÜ Endüstri Ürünleri Tasarımı Eğitiminde 50/40 Yıl Etkinlikleri. ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Kubbealtı, ses kaydı, 28 Haziran 2019.
- Günöven, A., Hasdoğan, G., Korkut F. & Mutaf, G. (1997). Tasarım Eğitiminde Stüdyoların Hedeflerinin Yıllara Göre Değişimi, Fakültede Eğitim, Seminer I. 30 Haziran 1997, ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Ankara.
- Hasdoğan, G. (2009). The Institutionalization of the Industrial Design Profession in Turkey: Case Study - The Industrial Designers' Society of Turkey. *The Design Journal*, 12(3), 311-338.
- Hasdoğan, G. (2012). Characterising Turkish Design through Good Design Criteria: The Case of Design Turkey Industrial Design Awards. *METU Journal of the Faculty of Architecture*, 29(1), 171-191. <http://jfa.arch.metu.edu.tr/>

- archive/0258-5316/2012/cilt29/sayi_1/171-191.pdf
- Hasdoğan, G. & Korkut, F. (2003). *Digital Technologies Expanding the Boundaries of User-Product Interaction: An Educational Project on User Interface Design. ICSID 2nd Educational Conference: Critical Motivations and New Dimensions* içinde (s. 165-169). Hanover: iF International Forum Design GmbH.
- Hasdoğan, G., Pedgley, O., Korkut, F., Doğan, Ç., Coşkun, A. & Okursoy, E. (2012). *Home Heroes: Designing Tomorrow's Home Appliances for Profilo*. ID401 Endüstriyel Tasarım V, ID301 Endüstriyel Tasarım III (Dönem Projesi Kataloğu). Ankara: ODTÜ. <https://drive.google.com/open?id=0B1YtsJxg5ZbeOUppeGxlcmpYmM>
- Hasol, D. (1966). Endüstri Dizaynı ve Mimarlığımız. *Akademi*, 5: 44-47.
- IDGSA. [Tahm. 1976]. *İnsana Daha Uygun Çevre İçin Tasarım*. İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi İç Mimarlık ve Endüstri Tasarımı Kürsüsü, İ.D.G.S.A. Uygulamalı Endüstri Sanatları Yüksek Okulu Endüstri Tasarımı Bölümü Öğrenci Çalışmaları, gezici sergi broşürü, 29 sayfa.
- IDGSA TGSYO (a). (1971). "İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Başkanlığından: Nişantaşı Tatbiki Güzel Sanatlar Özel Yüksek Okulu iken; 1472 sayılı kanun ve Koordinasyon Kurulu Kararı ile Akademimize bağlanmış olan İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulunun güz dönemi sınavları 1 Ekim 1971 Cuma günü başlayacaktır. Sınav programı okula asılacaktır. İlgililere Duyurulur." *Gazete ilanı, Cumhuriyet Gazetesi*, 24 Eylül 1971, sayfa 6.
- IDGSA TGSYO (b). (1971). "İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Başkanlığından: Nişantaşı Tatbiki Güzel Sanatlar Özel Yüksek Okulu iken, 1472 Sayılı Kanun ve Koordinasyon Kurulu Kararı ile Akademimize bağlanmış olan İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulunun güz dönemi sınavları 1 ekim 1971 cuma günü başlayacaktır. Sınav programı okula asılacaktır. İlgililere Duyurulur." *Gazete ilanı, Milliyet Gazetesi*, 24 Eylül 1971, sayfa 7.
- Kaygan, P. (2017). *BŞH İşbirliğiyle Afrika Ülkeleri için Çamaşır Yıkama Çözümleri* (Dönem Projesi Kataloğu). ID401 Endüstriyel Tasarım V, 2016-20017 Güz Dönemi. Ankara: ODTÜ. https://drive.google.com/file/d/16xa5rU-fWVU4TzQ0XrnO_sV1khywH-TX/view
- Kaygan, H., Demir, Ö., Korkut, F., & Güngör Boncukçu, I. (2017). Encounters and Shifting Identities: Students' Experiences of Multi-Stakeholder Participatory Design. *Design Management Academy Conference 2017* bildiri kitabı içinde (cilt.5, s.1685-1702). Hong Kong, 07-09 Haziran 2017.
- Korkut, F. (1998). Dizayndan Tasarıma: Endüstriyel Tasarım Yazınında 1970'li Yıllar ve Öncesi. *Notlar+Kaynakça: Türkiye'de Endüstriyel Tasarım Yazını*, F. Korkut, Ö. Er ve H.A. Er (der.), 15-20. Ankara: Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu.
- Korkut, F. (2004). Forever Children (Sergi Kataloğu). ID401 Endüstriyel Tasarım V, 2003-2004 Güz Dönemi. Ankara: ODTÜ.
- Korkut, F., Er, Ö. & Er, H.A. (der.) (1998). *Notlar + Kaynakça: Türkiye'de Endüstriyel Tasarım Yazını*. Ankara: Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu.
- Kömürlü, E. (2019). 1960'lara kadar Türkiye'de İlk Üniversitelerin Kuruluşları. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, Nisan 2019, Cilt 2(1): 35-42.
- ODTÜ Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü (2019). "METU Industrial Design Impact and Influence" Belgesi, ODTÜ Endüstri Ürünleri Tasarımı Eğitiminde 50/40 Yıl (bölüm web sayfası). <https://id.metu.edu.tr/tr/50-40-yil/>
- ODTÜ Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü (2007a). *Mezuniyet Projeleri Sergisi* (Mezuniyet Projeleri Kataloğu). ID402 Mezuniyet Projesi, 2006-2007 Bahar Dönemi. Ankara: ODTÜ.
- ODTÜ Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü (2007b). *VESTEL için Dijital Ürünleri: Yakın Gelecek için Taşınabilirlik ve Hareketlilik Üzerine Öngörüler* (Dönem Projesi Kataloğu). ID401 Endüstriyel Tasarım V, 2007-2008 Güz Dönemi. Ankara: ODTÜ. <https://drive.google.com/open?id=0B1YtsJxg5ZbeOTFHMtM3fJfUDg>
- Ortadoğu. (1966). Türkiye sınırları içinde milletlerarası bir öğretim müessesesi: Ortadoğu. *Hayat Mecmuası*, sayfa 10-12.
- Payaslıoğlu, A. T. 1996. Türk Yükseköğretiminde Bir Yeniliğin Tarihi: Barakadan Kampusa 1954-1964. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Pedgley, O., Hasdoğan, G. & Akan, S. (2012). *ODTÜ EÜTB - OMSİAD Bekleme Koltuğu Tasarımı (METU ID - OMSİAD Office Reception/Waiting Room Seating Design)* (Dönem Projesi Kataloğu). ID401 Endüstriyel Tasarım V, 2011-2012 Güz Dönemi. ODTÜ EÜTB ve OMSİAD. <https://drive.google.com/file/d/0B1YtsJxg5ZbebDZncXhR-TE9YeEk/view?resourcekey=0-kzEDbKbJgv7r-fA-Z48WKWA>
- Sargın, G.A. & Savaş, A. (2013). A University is a Society: An Environmental History of the METU Campus. *The Journal of Architecture*, 18(1), 79-106. <https://doi.org/10.1080/13602365.2012.751806>
- Stein, G. J. (Der.). (2011). *The Oriental Institute 2010-2011 Annual Report*. Chicago: University of Chicago. https://oi.uchicago.edu/sites/oi.uchicago.edu/files/uploads/shared/docs/10_11_AnnualReport.pdf
- Süsoy, Yener. (1983). Bergama'dan Beverly Hills'e, Cemal Kıran'la söyleşi. *Milliyet Gazetesi*, 22 Eylül 1983, sayfa 4.
- TGSYO. [Tahm. 1971]. İstanbul Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu. Broşür.
- Tatbiki Özel İstanbul (a). (1968). "Tatbiki Güzel Sanatlar Özel Yüksek Okulu Milli Eğitim Bakanlığının 9 Mayıs 1968 gün ve 420.2784 sayılı emirleri ile açılış izni alınmış ve öğrenci aday kaydına başlanmıştır." *Gazete ilanı, Milliyet Gazetesi*, 17 Temmuz 1968, sayfa 03.
- Tatbiki Özel İstanbul (b). [Tahm. 1968]. Tatbiki Güzel Sanatlar Özel Yüksek Okulu. Boylamasına üçe katlanmış tek yaprak broşür (okulun adresi "Nişantaş Emlak Caddesi No. 23/A" olarak belirtilmiştir).
- Tatbiki Özel İzmir (a). (1969). İzmir - Kıran Tatbiki Güzel Sanatlar Özel Yüksek Okulu Mobilya - İçmimarlık Bölümü Müfredat Programı, broşür, 12 sayfa. İzmir: Karınca Matbaacılık ve Ticaret Koll. Şti.
- Tatbiki Özel İzmir (b). (1969). İzmir - Kıran Tatbiki Güzel Sanatlar Özel Yüksek Okulu Tekstil Sanatları Bölümü Müfredat Programı, broşür, 12 sayfa.

- İzmir: Karınca Matbaacılık ve Ticaret Koll. Şti.
- Tatbiki Özel İzmir (c). (1969). İzmir - Kıran Tatbiki Güzel Sanatlar Özel Yüksek Okulu Yönetmeliği. İzmir: Karınca Matbaacılık ve Ticaret Koll. Şti.
- Türkiye Özel Yüksek Öğretim Kurumları Derneği. (1968). Bildiri: Türkiye Özel Yüksek Öğretim Kurumları Derneđinden. *Cumhuriyet Gazetesi*, 13 Aralık 1968, sayfa 03.
- UESYO. (1972). 1472. sayılı Kanuna göre açılmış İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Uygulamalı Endüstri Sanatları Yüksek Okulu Yönetim ve Öğretim Yönetmeliği. *Resmî Gazete*, 14 Mart 1972.
- UESYO. [Tahm. 1974]. Uygulamalı Endüstri Sanatları Yüksek Okulu broşürü, 72 sayfa.
- Umulu, S., & Korkut, F. (2019). Endüstriyel Tasarım Eğitiminde Çocuklarla Ortak-Tasarım: Anlatı ve Canlandırma Temelli Bir Tasarım Yöntemi Önerisi. *UTAK 2018 Üçüncü Ulusal Tasarım Araştırmaları Konferansı: Tasarım ve Umud Bildiri Kitabı* içinde (s. 409-427). 12-14 Eylül 2018, Ankara.
- Woolrich, W.R. (May 1960). A New Middle Eastern University with Modern Western World Objectives. Reprint from *Journal of Engineering Education*, 50(9), 703-706. Reprint No. 53.
- Zumhof, T. (2020). Harvard-Bauhaus Pedagogy: Walter Gropius' and Joseph Hudnut's Dispute on Bauhaus Pedagogy at the Graduate School of Design, 1937–1952. *Transatlantic Encounters in History of Education: Translations and Trajectories from a German-American Perspective*, F. Isensee, A. Oberdorf ve D. Töpper (der.), 247- 260. New York: Routledge.